

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Ústav dějin křesťanského umění

Marcela Samková

Prezidentské volby v roce 1935

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Marek Šmíd, Ph.D.

Praha 2013

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 11. dubna 2013

Marcela Samková

Bibliografická citace

Prezidentské volby v roce 1935: bakalářská práce / Marcela Samková; vedoucí práce: PhDr. Marek Šmíd, Ph.D. Praha, 2013. 48 s.

Anotace

Práce se zabývá prezidentskými volbami v roce 1935, kdy byl zvolen druhý československý prezident Edvard Beneš. Jsou zde popsány vnitřní politické vztahy od roku 1929, které volbám předcházely, jednotliví kandidáti do voleb a jejich šance na úspěch. Dále se práce věnuje popisu názorů politických stran, které o volbě prezidenta rozhodovali i názor prezidenta Masaryka. Nechybí ani názory dobových novin. Závěr je věnován výsledkům voleb a jejich vlivu na Československo.

Klíčová slova

volby, Československo, prezident, 1935, E. Beneš

Abstract

Presidential election in 1935

This work concentrates on presidential election in 1935, when the second Czechoslovakia president was elected. There is a description of internal political relations from 1929, which precede the election, presidential candidates and their chances for success. Next part of the study describes opinions of politics relations, which decided election and opinion of the President T. G. Masaryk. Work includes the point of view of newspaper, which were published in 1935. At the end of work are election results and their impact on Czechoslovakia.

Keywords

election, Czechoslovakia, president, 1935, E. Benes

Počet znaků (včetně mezer): 89 644

Poděkování

Nejvíce bych chtěla poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce, Marku Šmídovi za jeho čas, který mi věnoval a cenné rady. Dále bych ráda poděkovala své rodině, která mě při psaní práce podporovala, zvláště pak svému dědovi, Václavu Griessovi. V neposlední řadě mé díky patří také kolegyni Evě Bouškové.

Obsah

Úvod.....	6
1. Problémy vnitřní politiky před rokem 1935	7
1.1. Politické strany první republiky	7
1.2. Volby roku 1929, hospodářská krize v ČSR.....	8
1.3. Spor E. Beneše s K. Kramářem	11
1.4. Milan Hodža v československé politice.....	13
1.5. Masarykova nemoc	15
2. Kandidáti do prezidentských voleb 1935	17
2.1. Karel Kramář	17
2.2. Bohumil Němec	19
2.3. Edvard Beneš	20
3. Rok 1935 v československé politice	24
3.1. Podpora politických stran	24
3.2. Osobnost prezidenta Masaryka a jeho názor na prezidentské volby v roce 1935.....	29
3.3. Den voleb z pohledu významných českých dobových novin ...	31
4. Charakteristika prezidentské volby první republiky a výsledky této volby v roce 1935	38
4.1. Stručná charakteristika volby prezidenta za první republiky....	38
4.2. Výsledky voleb a jejich dopad na Československo	39
Závěr	41
Seznam použitých zkratk	43
Seznam použité literatury a pramenů:	44
Přílohy.....	48

Úvod

Jako téma bakalářské práce jsem si vybrala prezidentské volby v roce 1935, protože mne zaujalo období první republiky a téma voleb, ve kterých se jednalo zejména o nástupce takové osobnosti, jakou byl Tomáš Garrigue Masaryk. V práci se chci zabývat kandidáty prezidentských voleb, politickou situací před volbami i vnímáním dobového tisku tohoto období.

Hlavní pramen, ze kterého má práce čerpat, je dílo Antonína Klimka – Boj o Hrad. Tento autor se tímto obdobím intenzivně zabývá i ve svých dalších publikacích, kde se zaměřuje na období první republiky a na politické události této doby. Dalšími zdroji informací, které v práci používám, jsou dobové noviny, většinou stranický tisk. Mezi literaturu, která je těžištěm mé práce, patří také články, sborníky a životopisné publikace.

Cílem mé práce je analyzovat a popsat průběh prezidentských voleb, které se konaly v prosinci roku 1935. Hlavním cílem, který chci zkoumat, je osobnost Edvarda Beneše ve volbách. Zajímá mě jeho zahraniční politika, i názory jiných politiků na jeho osobu. Dále chci zjistit, jestli byla jeho volba jednoznačná a zda byl většinou politických stran předem kladně přijímán. Edvard Beneš byl významnou osobou první republiky a pokračovatelem T. G. Masaryka. Tato volba mi připomíná volbu letošního prezidenta, což bych chtěla po prozkoumání tohoto tématu v závěru této práce porovnat a vysvětlit. Dalším cílem je přimět se přemýšlet o prezidentské volbě a jejích kandidátech i politice celé první republiky trochu jinak. Poznat osobnosti první republiky blíže a vytvořit si na ně přesnější názor, podložený zkoumáním historických faktů, které dostupné prameny a literatura nabízejí.

Ráda bych také přiblížila politické události, které této volbě předcházely, protože jsou důležité k pochopení výsledků voleb a tím i k dalšímu historickému vývoji. Informace z dobového tisku by měly pouze dokreslit názory politických stran na jednotlivé kandidáty. Dalším důležitým aspektem, který bych chtěla zmínit, je politická situace za hranicemi Československa - prezident se v roce 1935 volil pro jedno z nejtěžších a nejdůležitějších období našich dějin. Ve většině publikací, které se touto problematikou zabývají, najdeme zmínku o tom, že Edvard Beneš byl zvolen pro období s tak velkými problémy, které Tomáš G. Masaryk nikdy řešit nemusel.

Nedílnou součástí práce je popis volebního systému první republiky, který se od dnešního velmi výrazně liší. Na konci práce bych ráda shrnula výsledky těchto voleb a jejich dopad na vnitřní politiku Československé republiky.

1. Problémy vnitřní politiky před rokem 1935

Pro lepší pochopení vnitropolitických vztahů před volbami druhého Československého prezidenta jsem se rozhodla začít rokem 1929, tedy obdobím kdy došlo ke zhroucení newyorské burzy. Do Československa tato krize pronikla až v pozdějším období, ovšem pro přiblížení obav z ní, bude příhodné začít jejími projevy ve světě. V této kapitole se budu mimo jiné zabývat tím, jaké vztahy mezi sebou jednotlivé politické strany měly, které bych v této kapitole ráda také krátce představila. Ráda bych se také zmínila o vztahu prezidenta T. G. Masaryka k těmto stranám, jako i k předsedovi vlády, jednotlivým ministrům i jiným vládním subjektům. Důležité je i zmínit názor tehdejšího tisku, který hrál poměrně klíčovou roli ve veřejném mínění.

1.1. Politické strany první republiky

Smyslem této kapitoly není vyjmenovat všechny politické strany, které v tehdejší době existovaly, ale vyjmenovat alespoň ty důležitější, které více či méně ovlivňovaly politické dění a měly své zastoupení v poslanecké sněmovně a senátu.

Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu (slovenské agrární hnutí spojené s českou agrární stranou) patřila mezi největší a ve volbách nejúspěšnější strany. Do povědomí občanů byla zapsána díky Antonínu Švehlovi (1873–1933), který byl jejím předsedou až do roku 1929, kdy ho v čele strany nahradil František Udržal (1866–1938), který byl v roce 1932 nahrazen Janem Malypetrem (1873–1947). Tato strana patřila mezi pravicové strany, které se zajímaly o zemědělce, rolníky a prodej jejich produktů. V jejím čele stál v letech 1919–1933 A. Švehla.

Švehla měl dobré vztahy s Hradem a jeho názory měly vliv na politiky různých vládních stran. Vykonával také funkci předsedy vlády (1922–1929), kde si stanovil jako první privilegium, aby veškerá interview podávaná prezidentem byla jím schválena. V roce 1927 však onemocněl anginou pectoris a jen velmi těžko se s touto nemocí vyrovnával, dlouho dokonce nechtěl svou funkci složit a to ani jako předseda strany. Nakonec ho okolnosti a lidé ve straně donutili podat v roce 1929 demisi, poté ještě do politiky zasahoval, už ale nikdy aktivně. Po jeho smrti v roce 1933 nastal ve straně chaos i kvůli tomu, že většina členů strany dávala hodně na jeho názory i během jeho nemoci. Mezi další významné členy této strany patří například Rudolf Beran (1887–1954) či Bohumír Bradáč (1881–1935).¹

¹ KLIMEK 1998—Antonín KLIMEK: *Boj o hrad II. Kdo po Masarykovi (1926-1935)*. Praha 1998, 172–189

Československá strana sociálně demokratická byla levicová, druhá největší strana Československé republiky a mezi její zástupce patřil například Antonín Hampl (1874–1942) či Rudolf Bechyně (1881–1948).

Další důležitou stranou byla Československá strana lidová, do které patřil například Jan Šrámek (1870–1956), Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská, mezi jejíž členy patřil Josef Najman (1882–1937), KSČ, Národní sjednocení, Národní obec fašistická, Hlinkova slovenská ľudová strana, Němečtí křesťanští sociálové, Němečtí agráři, SdP (henleinovci) a maďarský blok. Všechny tyto strany patřily mezi strany, které hýbaly politikou první republiky.

Další z politických stran byla Československá strana národně socialistická, která patřila mezi strany levicové. Jejím členem byl i Edvard Beneš (1884–1948), který ale slíbil, že jako prezident ze strany vystoupí. Prohlásil: „*Nejsem kandidátem levice ani pravice, ani své strany vlastní, jde mi o to, aby celý katolický blok byl při volbě jednotný a aby nerozhodovali... Němci.*“² Svou velikostí a úspěšností ve volbách se dá považovat za třetí největší stranu první republiky. Stejně jako v agrární straně v ní nalezneme mnoho jmen, která hýbala politickým životem například Václav Bouček (1869–1940), Václav Jaroslav Klofáč (1868–1942) či Emil Franke (1881–1939).

1.2. Volby roku 1929, hospodářská krize v ČSR

Vraťme se však do závěru 20. let a zastavme se na chvíli u parlamentních voleb v roce 1929. Antonín Klimek ve své knize *Boj o Hrad* popisuje předvolební kampaně v roce 1929 takto: „*Předvolební kampaň přerostla, jak to bývá v demokratických státech neblahým zvykem, z boje programového do nelitostného zápasu stran, v němž se rozlévaly kbelíky špíny, vyhrabávaly hříchy a hříšky politické i ze soukromého života.*“³

Ve volbách v roce 1929 zvítězila agrární strana s 15 % hlasy, což bylo koncem snah o prosazení socialistické vlády, ovšem na druhou stranu výsledky ukazovaly na její důležitou pozici ve vládě.

Roku 1929 začala ve světě hospodářská krize. Tato krize měla dopad na všechny státy, bez ohledu na jejich velikost a polohu. Výjimkou nebylo ani Československo, kterému poklesla úroveň průmyslové výroby, odbyt a v neposlední řadě export do zahraničí, na kterém byl tehdejší průmysl závislý. Zároveň prudce poklesla sňatečnost a porodnost. Naštěstí jednotlivá

² KLIMEK 1998, 442

³ KLIMEK 1998, 229

odvětví průmyslu byla postihována postupně, takže krize neměla tak tvrdý a rázný dopad, jako kdyby byl průmysl postihnut naráz.⁴

Během krize samozřejmě vznikaly problémy i na politické scéně. Nejen že obyvatelé tlačili na své zástupce, že je krize, ale navíc se strany začínaly podle svých programů dohadovat o nových zákonech, které je třeba přijmout, aby se krize lépe překonala. V roce 1930 se konala Haagská konference, kde se řešily mezinárodní dluhy. Na této konferenci zastupoval Československo Edvard Beneš a Štefan Osuský (1889–1973), kteří zde vyjednali značné snížení dluhů, z asi 35 miliard na 2,8 miliard Kčs. I přesto musel E. Beneš ve vládě vysvětlovat, proč do krize přiváží další velké dluhy.⁵

Nejvíce se ale krizí zabývali členové agrární strany. Vzhledem k tomu, že jejich hlavním programem byla ochrana rolnického stavu, tudíž i úroveň zemědělství v ČSR, začali uvažovat nad řešeními krize dříve, protože jedním z prvních míst, na které krize v ČSR udeřila, bylo zemědělství. Agrární strana začala protestovat:

„Dost už ohledů a kompromisů! Ochranu venkova musíme prosadit stůj co stůj, třeba na úkor městského obyvatelstva. Jinak si podtínáme kořeny naší vlády. Město, průmysl a řemesla jsou přece daleko pohyblivější a pružnější, mají mnohem větší možnosti jak nacházet nová technická a organizační východiska. Kdežto rolník, sedlák a statkář, připoutaný ke své půdě a rodné hroudě, ty možnosti nemá a mít nemůže.“⁶

Agrární blok chtěl prosadit dva hlavní požadavky ve vládě. A to zvýšení cel a zavedení tzv. obilního monopolu. Zákon o zvýšení cel byl realizován v červnu 1930, v rámci tohoto zákona bylo možné také zvýšit přírážky na živočišné výrobky a dobytek. K zavedení obilního monopolu se vyjadřuje Z. Kárník: *„Zřízení obilního monopolu dalo na sebe čekat ještě déle. V rovině slovních potyček končily i kampaně žádající snížení cen průmyslových výrobků (a tím pochopitelně i dělnických a zaměstnaneckých mezd) a sociálních dávek, udržení či snížení hodnoty koruny apod.“⁷* Socialistické strany ovšem o něčem takovém odmítaly jednat a dokonce začaly vést teoretickou diskusi o pojištění v nezaměstnanosti, což bylo v parlamentě zamítnuto s tím, že na něj stát nemá finanční prostředky a v době krize je takovéto opatření riskantní.⁸

V březnu 1930 se slavily osmdesáté narozeniny prezidenta Masaryka, který jako dar, kromě jiného, dostal od státu 20 milionů Kčs, o kterých se vědělo, že je dá na podporu některých nadací, tisků či osob. Ovšem ohlas, který tento dar

⁴ KÁRNÍK 2002—Zdeněk KÁRNÍK: České země v éře první republiky II. Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930-1935). Praha 2002, 56–65

⁵ KLÍMEK 1998, 252–253

⁶ KÁRNÍK 2002, 69

⁷ KÁRNÍK 2002, 74

⁸ KÁRNÍK 2002, 75

za probíhající krize měl, byl velký a svým způsobem překvapivý. Vláda se na částce ovšem bez větších obtíží dohodla.⁹

Ve druhé polovině roku 1931 vypukla i v Československu průmyslová krize, kterou většina vládních činitelů sice předpokládala, ale když se projevila, nikdo na ní nebyl připraven. Bylo nutné dát opět věci do pohybu. Socialistické strany odmítaly jakékoli zásahy do sociálních programů. S vlastními návrhy na řešení krize ale nepřišly. V roce 1932 byly novelizovány bankovní zákony z roku 1924, což vedlo ke zvýšení kontrolních opatření v hospodaření bank, ale také ke zvýšení státního příspěvku do fondu, který sloužil k ochraně proti krachu. Banky musely odevzdávat 3 % z úroků bankovních vkladů na tento fond.¹⁰ Nejvíce zasaženi tímto zákonem byli ale opět daňoví poplatníci, kterým se zvýšila daň. Hlavním důvodem, proč měl stát takový zájem o banky, byl ten, že většina z nich ovládala průmysl v Československu, takže málokterý podnik v naší zemi nebyl závislý na úvěru od banky. To také vedlo k útokům na premiéra F. Udržala, což dobře popsal Z. Kárník: „*Nekoncepčnost vládních kroků i časté váhání a nerozhodnost premiéra měly za následek, že útoky na něj po dvou letech znovu ožily a znásobily se.*“¹¹

Na nátlak svých spolustraníků i jiných členů vlády podal nakonec F. Udržal demisi dne 18. října 1932 a jeho nástupcem se stal Jan Malypetr, který chtěl více prosazovat zájmy státu, a tím být ve své práci důslednější než jeho předchůdce. Udržalův odchod měl legislativní nedostatek, bývalo zvykem, že s odstupujícím premiérem odstupuje i celá vláda, což se v tomto případě nestalo. Aby byla zažehnána vládní krize, muselo se obejít několik zákonů. Nová vláda byla pak z větší části jen obnovou vlády staré bez valných změn. Působení této vlády se projevilo už v prosinci roku 1932, kdy byly přijímány nové zákony nebo byly upravovány zákony staré tak, aby měla krize co nejmenší dopad na stát a obyvatele.¹²

V roce 1933 se začal projednávat zmocňovací zákon, který by umožnil vládě přijímat opatření s platností zákonů bez schválení parlamentu. Tento zákon měl řešit bezproblémové prosazení hospodářských opatření, která byla nutná pro zmírnění krize. Před prosazením zákona vznikaly stále nové konflikty ve stranách i mezi nimi. Agrární strana dokonce přišla s návrhem dát pravomoc na zmocňovací zákon pouze dvěma osobám, a to prezidentovi a premiérovi. Proti tomu se ale razantně postavili lidovci.¹³ Zákon, který zmocňoval prezidenta a celou vládu byl nakonec schválen a vešel v platnost dne 9. června 1933. Co se týká délky trvání tohoto zákona, můžeme použít

⁹ KLIMEK 1998, 254-255

¹⁰ KÁRNÍK 2002, 76

¹¹ KÁRNÍK 2002, 77

¹² KLIMEK 1998, 323-325

¹³ KLIMEK 1998, 353-360

slova A. Klimka: „*Jeho platnost byla dvakrát prodloužena, celkem do 30. června 1935. Silně rozšiřoval pravomoc vlády v hospodářských otázkách.*“¹⁴

V květnu 1935 se konaly volby do parlamentu. Velké naděje do těchto voleb mimo jiné vkládaly i strany německé. Většina národnostních menšin chtěla mít ve státě větší moc, či chtěla být více samostatná. Jako příklad můžeme použít slova z článku T. Hofa o volbách ve volebním okrese Nový Jičín: „*Apel vyřčený českým tiskem je podobného ražení jako u Němců, nutnost se ještě více sdružit a separovat se od »těch druhých.« Nutnost se houfovat a dosáhnout tak rozhodující síly k ovládnutí voleb a situace ve státu.*“¹⁵ Tento případ by nám mohl ukázat rostoucí napětí mezi Němci a Čechy v pohraničních oblastech.

1.3. Spor E. Beneše s K. Kramářem

Táhlý spor, který vznikl už na počátku 20. let, se znovu otevřel dne 30. dubna 1929, kdy Karel Kramář (1860–1937) na sjezdu národnědemokratické strany kritizoval T. G. Masaryka (1850–1937) a E. Beneše. K. Kramář posledně jmenovaného odsoudil za politickou nemravnost. Prohlásil o něm:

*„Jsou prostředky jeho politiky, které v každém člověku, zvyklém mravností, budí krajní odpor. Nebojíme se žádných bojů, ale jedno chceme: pravdu a čistotu. V tom je ta hluboká propast mezi námi a světem Benešovým. Jistě rádi mu přiznáme, že si získal vážnosti v diplomatickém světě, že docílil úspěchů pro naši republiku. Avšak to, co zavedl ve vnitřních bojích politických, to vykopává nepřekonatelnou propast mezi námi a jím. Zde je mravní otázka a té se nikdy nepoddám!“*¹⁶

Na toto prohlášení reagoval především T. G. Masaryk, který se postavil za E. Beneše a prohlašoval, že se vůči němu i E. Benešovi děje nespravedlnost.

Otevření sporu vedlo k dohodě o ustavení dvou arbitřů, kteří projdou veškeré materiály a spor rozhodnou. Toho se ujali dva národní demokraté, Vilém Pospíšil (1873–1942) a Antonín Schauer (1864–1940). Výsledkem ale bylo jen to, že K. Kramář poskytoval stále více argumentů, které E. Beneše očerňovaly a vytahovaly na světlo staré události a činy. Kramářovým spisem se arbitři zabývali až v září 1929, kdy ho chtěli ve zkrácené podobě předat E. Benešovi, K. Kramář ale trval na tom, že mu musí být předán celý. E. Beneš na něj reagoval podle soudu arbitřů umírněně a poskytoval ty samé argumenty

¹⁴ KLIMEK1998, 360

¹⁵ HOF 2007—Tomáš HOF: Volby v roce 1935 jako ukazatel národnostního soužití. In: ŠTĚPÁN 2007, 16

¹⁶ KOVTUN 2005—Jiří KOVTUN: Republika v nebezpečném světě. Éra prezidenta Masaryka 1918-1935. Praha 2005, 623–624

jako T. G. Masaryk v roce 1921. Arbitři rozhodli v prosinci 1929 ve prospěch E. Beneše a pokoušeli se K. Kramáře přimět ke smírnému prohlášení, na kterém by se s Benešem shodli, čímž by byl spor uzavřen a vyřešen. K. Kramář ale odmítl a dokonce napsal dodatek ke spisu, který odevzdal v březnu 1930. Arbitři se tím ovšem mnoho nezabývali, protože podle nich v něm nebyly uvedeny nové skutečnosti, které by měnily výsledek sporu. Dodatek by byl uznán v případě, že by si ho sami vyžádali. Výsledek sporu vyšel v tisku dne 7. března, tedy v den Masarykových narozenin, což se K. Kramáře velmi dotklo.¹⁷

Smyslem práce arbitrů nebylo posuzovat státnickou moudrost či názor na ruskou otázku obou politiků, ani hodnotit jejich názor na zahraniční odboj či kdo z nich zastával zdravější zahraniční politiku. Podle J. Kovtuna soudili toto:

*„Soudili oprávněnost Kramářova tvrzení, že prostředky Benešovy politiky budí krajní odpor v každém člověku zvyklém mravnosti.“*¹⁸

Dalším, kdo byl rovněž v konfliktu s ministrem zahraničí, byl spisovatel Viktor Dyk (1877–1931). Jeho ostrá kritika popuzovala i prezidenta T. G. Masaryka. V. Dyk totiž používal i ostřejší výrazy než K. Kramář:

*„Jsou dvě kategorie lidí u nás. Jedni jsou ti, kdo zahraničnímu ministru slouží. Byť byli minulosti sebepestřejší, blaze jim. Žádný kompromitující dokument se o nich neobjeví (...) Hůře na tom jsou ti, kdož zahraničnímu ministru nechtějí sloužit (...) Smečka čmucharů vrhne se za nimi a čmucha a čmucha (...) Aby se pojistila kandidatura Benešova na presidentství, obětuje se vše.“*¹⁹

Kritika V. Dyka byla příliš ostrá a jeho slova nebyla v uvedeném článku ničím dokázána. Lze se tedy domnívat, že určité důvody k tomuto obvinění E. Beneše měl, ovšem nelze tvrdit, že by se kandidatuře E. Beneše obětovalo vše.

Na tato slova reagoval opět prezident T. G. Masaryk tím, že E. Beneše hájil mimo jiné i argumentem, že ani jeden z nich nemůže za to, že se za ně schovává mnoho politiků při svých činech. Zde je nutno podotknout, že mnoho z těch, kdo se za prezidenta a ministra zahraničí schovávali, za to byli Hradem často placeni.²⁰ Argument prezidenta T. G. Masaryka, že ani on ani ministr zahraničí nemohou za to, že se mnoho politiků kryje jejich jménem, je podle mého názoru zcela oprávněn. Za zmínku zde stojí aféra J. Stříbrného (1880–1955) s V. Klofáčem, který se při svých tvrzeních schovával za prezidenta a ministra zahraničí s tím, že jednal z jejich pověření.

¹⁷ KOVTUN 2005, 625–626

¹⁸ KOVTUN 2005, 626

¹⁹ DYK 1996—Viktor DYK: Ad usum pana presidenta republiky. In: PECHÁČEK 1996, 153

²⁰ KLIMEK 1998, 139

1.4. Milan Hodža v československé politice

Další významnou osobností československé politiky byl slovenský agrárník M. Hodža (1878–1944). Podrobněji bych ho ale zmínila až od chvíle jeho návratu do velké politiky.

Milan Hodža byl členem agrární strany. V politice se pohyboval už před vznikem Československa, ale v roce 1929 byl nucen abdikovat na post ministerstva školství. Do politiky se vrátil kolem roku 1931. Přičemž se ozývaly i hlasy o tom, že se M. Hodža do politiky skutečně vrátí:

„Zdá se, že k hovoru o tom, že by se Hodža vrátil do velké politiky a pomohl zajistit volbu Beneše prezidentem mezi ním a prezidentem v listopadu 1931 došlo. T. G. Masarykovi však Hodžova následná sebevědomá uspěchanost nebyla po chuti a silné výhrady vyjadřoval i Beneš. Svou roli sehrálo, že když KPR v listopadu 1931 zkoumala Hodžovu finanční situaci, zjistila leccos o jeho korupčnictví a těžkém zadlužení. Vše tedy zatím usnulo.“²¹

Podstatná byla pro M. Hodžu schůzka s V. Boučkem²², kde řekl, že je zlá situace sedláků a to socialisté nechtějí pochopit, mimo jiné také vyjadřoval názor na odluku církve a problém nacionalismu. Bouček si také poznamenal:

„Slovenskou otázku bere jako psychologický problém, vzrůstá tam averze proti Čechům a neřeší se hospodářské problémy. »Pro Prahu stát končí kus za Brnem«; s Podkarpatskou Rusí »nakládáme jakoby to byla kolonie.« To vše Hodža označil za hlavní překážky svého nového vzestupu. Zdůraznil, že v nejdůležitějších z těchto otázek dělá vlastně »politiku pana presidenta«, a pokud má někdy odchylné názory »to je přece právo každého myslícího člověka a p. president nemá rád kejvalů.«²³

Hodža v téměř rozhovoru prozrazuje, že by se cítil i na vedení agrární strany či na post ministra, vše ale s podporou pana prezidenta.

Velkým kladem pro Hodžův návrat bylo sílení slovenského nacionalismu. Když Matice slovenská v roce 1932 odmítla nová pravidla slovenštiny, sblíživší ji s češtinou, vydaná ministerstvem školství pod taktovkou čechoslovakisty I. Déreya (1884–1973), sjednotily se autonomistické proudy na Slovensku, zvláště Hlinkův katolický s evangelíky vedené M. Rázusem (1888–1937) v názoru, že není československého národa, pouze Čechů a Slováků, kteří volají po osvobození. M. Hodža se v tu chvíli jevil jako nejschopnější slovenský politik, který může zastavit autonomismus.

²¹ KLIMEK 1998, 315

²² Václav Bouček byl advokátem a poslancem za socialistický blok, který si pečlivě zaznamenával poznatky z rozhovoru s M. Hodžou pro E. Beneše, který si ale nepřál aby jednal jeho jménem nebo jménem prezidenta Masaryka.

²³ KLIMEK 1998, 319

Když se v roce 1932 stal premiérem Jan Malypetr a s ním se proměnilo i obsazení ministerských křesel stal se Hodža ministrem zemědělství. I nadále se sbližoval s Hradem, dokonce kolovaly řeči o tom, že Hodža je dohodnutý s Benešem, že ho podpoří v prezidentských volbách a bude se snažit, aby ho podpořila i jeho strana, když se poté Beneš bude snažit zasloužit o to, aby se stal ministerským předsedou, případně i ministrem zahraničí. Tento způsob sbližování Hodži s Hradem se neshodoval s názory jeho stranických kolegů, kteří byli většinou protihradně založení, což je pochopitelné a podle vývoje pozdějších událostí i oprávněné. Milan Hodža však ovlivňoval prezidentské volby a pomáhal E. Benešovi s podporou členů agrární strany.²⁴

V říjnu 1935 M. Hodža nahradil J. Malypetra na postu premiéra československé vlády. Hlavním důvodem byly přesuny v agrární straně, které byly zapříčiněny úmrtím B. Bradáče.²⁵ Tyto přesuny se dotkly i J. Malypetra, jehož vedení agrární strany umístilo do čela poslanecké sněmovny, M. Hodža byl dosazen na post předsedy vlády, uvolněné místo po něm zaplnil poté agrárník Josef Zadina (1887–1957). Nového premiéra charakterizoval A. Klimek takto:

„Nový premiér byl univerzitní profesor s bezvadnými společenskými manýry, ale také citový muž: dojal se faktem, že se stal jako první Slovák předsedou vlády a Masaryk si s ním údajně lépe rozuměl než s koženě upjatým Malypetrem.“²⁶

Nástup M. Hodži na toto místo vyvolalo veliké reakce ve veřejné sféře především na Slovensku: *„Slovenská politická scéna se bez ohledu na stranickopolitickou diferenciaci štěpila v podstatě na dva tábory: centralistický a autonomistický. Přestože mezi nimi existovaly zásadní rozdíly především v názorech na postavení Slovenska v československém státě, vyvolal na obou stranách Hodžův nástup do čela vlády stav jisté euforie.“²⁷*

Slovenské noviny psaly velmi oslavné a radostné články o nástupu příslušníka slovenského národa na vysoký vládní post. Slovenská veřejnost vkládala do Milana Hodži velké naděje, protože doufala, že by mohl prosadit tolik žádanou autonomii Slovenska. Naproti tomu česká veřejnost brala M. Hodžu jako řadového člena agrární strany, nebylo důležité, zda je to Slovák nebo Čech, důležité byly jeho kvality a politické zkušenosti. A rozdílů můžeme v těchto reakcích nalézt více:

²⁴ KLIMEK 1998, 329-331

²⁵ Bohumír Bradáč byl v té době významným členem agrární strany a předseda poslanecké sněmovny národního shromáždění.

²⁶ KLIMEK 2002—Antonín KLIMEK: Velké dějiny zemí Koruny české XIV. 1929-1938. Praha 2002, 334-335.

²⁷ HARNA 1999—Josef HARNA: Reakce české a slovenské veřejnosti na nástup Milana Hodži do čela československé vlády. In: HARNA 1999, 56

„A ještě jeden rys je patrný: zatímco slovenský tisk se obrací jednoznačně do budoucnosti, formuluje svá očekávání, česká žurnalistika se neopomene vracet k Hodžovým minulým akcím, problémům a sporným bodům jeho politiky, věnuje se hodnocení jeho osobních vlastností.“²⁸

M. Hodža byl zvolen v nelehké době, kdy vnitrostátní politika byla velmi rozvrácená stálými přesuny politiků na jednotlivých postech a mnoha novými volbami.²⁹ Své nové funkce se ujal velmi aktivně, a s novými politickými plány. Jeho hlavním cílem bylo vytvořit a uhájit demokratické podmínky pro rozvoj slovenského národa a chránit bezpečnost demokracie celé střední Evropy. Ve svém nástupnickém projevu se zmínil mimo jiné i o hospodářských problémech a navrhl jejich řešení. Neméně důležitým bodem, který M. Hodža ve své řeči vyzvedl, byla ochrana právního řádu, navrhoval zřízení právní rady, která by spolupracovala se státem a tím udržovala přehled o ekonomii státu. Začalo se také hovořit o řízeném hospodářství: *„Řízené hospodářství je potřebné, neboť odstraňuje anarchii trhu a má odstranit nesoulad mezi výrobou a spotřebou.“³⁰* Dále zmiňoval dopad krize na obyvatelstvo a problém české a slovenské národnosti. Řešení této otázky viděl ve sjednocení hospodářské úrovně obou území, které se mělo projevit hlavně v budování infrastruktury na Slovensku a také v Podkarpatské Rusi, podporou industrializace a podporou zemědělství. V jeho projevu nechyběly ani zmínky o národnostních otázkách, které ovšem nepokládal za problém. M. Hodža se také zmiňuje o demokracii:

„Pro Československo, podle něj, demokracie není pouhým heslem, ale je pro ně životní formou. Demokratismus byl spolurozhodující složkou při obnovení naší státní samostatnosti a přes demokracii vede cesta k dalšímu vzestupu. Demokracie není vypůjčenou ideologií, ale vlastní duchovní podstatou československého státního politického systému.“

Nástup M. Hodži do čela československé vlády měl také vliv na prezidentské volby. Jako premiér měl na starosti přípravu voleb, kterou se snažil zajistit tak, aby mohly volby proběhnout bez obtíží.

1.5. Masarykova nemoc

Prezident T. G. Masaryk, jak jsem již zmínila, oslavil v roce 1930 své osmdesáté narozeniny. Roku 1933 onemocněl, zpočátku obyčejným nachlazením. Tohoto roku zemřel A. Švehla, který si přál prostý pohřeb bez státních poct. T. G. Masaryk se ho zúčastnil, i přes doporučení, že to jeho zdravotnímu stavu neprospěje, protože venku bylo 20 °C pod nulou. Jeho

²⁸ HARNA 1999, 59

²⁹ Jako příklad můžeme uvést volby do Národního shromáždění, proměnění vlády, prezidentské volby či vnitřní přesuny v agrární straně.

³⁰ HARNA 2008—Josef HARNA: Vládní prohlášení Milana Hodži z prosince 1935. In: PEKNÍK 2008, 151

nemoc vyvolala pochybnosti mezi vládními stranami, jestli bude prezident kandidovat do voleb v roce 1934. Masaryk za sebe doporučoval E. Beneše, ale zmiňovaný rok mu nepřišel jako politicky vhodný a připravený na to, aby mohl být Beneš bez problémů zvolen. Rozhodl se tedy opakovaně kandidovat a volby vyhrál.³¹

Jeho zdravotní stav byl ovšem velmi špatný. V květnu ho upoutala na lůžko chřipka, ale horšil se mu i zrak a velmi špatně ovládal pravou ruku. Prezidentský slib pak skládal téměř poslepu. Vše nasvědčovalo tomu, že je z voleb unaven a potřebuje si odpočinout. T. G. Masaryk, kterému bylo již osmdesát čtyři let, bojoval s nemocí a už v červnu 1934 se jeho zdravotní stav značně zlepšil, takže mohl chodit na procházky. Dokonce se mu i zlepšil zrak, ale začal mít pohybové problémy s pravou rukou, která přestávala reagovat. Tato nemoc se také začala projevovat:

*„Schenk pozoroval nejen, že její prsty »naprosto odmítaly sloužit«, avšak také, že dochází k něčemu, co charakterizoval jako »symptom narušení spoje mezi nervovým centrem a periferními čivy«: Masaryk při psaní komolil slova, např. místo Havlíčkovy spisy napsal »Hválckovy psysi«.*³²

K již zmiňovaným problémům se přidal další, prezident nemohl pokrčit levé koleno. Jeho končetiny vypovídaly službu, dokonce začínal zapomínat slova nebo písmena a bylo i období, kdy hovořil jen v angličtině nebo nemluvil vůbec. Nechával si číst svoje životopisy, aby si mohl vzpomenout na svůj život. Často nepřijímal návštěvy vůbec, protože se bál lidí, které nepoznával a ti, které poznával, neměli dovoleno s ním mluvit delší dobu.

V takovémto stavu prezidenta začaly vládní strany hledat kandidáty do eventuelních předčasných voleb, nebo jen přemýšlet o možném Masarykově nástupci. Žádné rozhovory nebo jednání nebyla oficiální, protože Masaryk ještě žil a úřad zastával. Masarykův zdravotní stav se sice zlepšil, ovšem nebylo zcela možné, aby zastával úřad plně. Do Lán za ním jezdili členové vlády a čím dál tím víc ho přesvědčovali o možnosti abdikace.

V takovém okamžiku se ve vládě začala šířit myšlenka, že prezident je nucen k odstoupení, což nebylo zcela pravdivé. Většina těch, kdo za ním s touto myšlenkou přišli, ji podávali tak, aby se mohl svobodně rozhodnout. Masaryk se při těchto doporučeních zajímal, jestli je vše připravené pro volbu Beneše prezidentem. Agrární straně by se sice daleko víc hodilo, kdyby Masaryk zůstal doživotním prezidentem, ten ale chtěl být u zvolení svého nástupce (E. Beneše) kterého podporoval, aby si byl jist, že je republika v těch správných rukách.³³

³¹ KLIMEK 1998, 375–378

³² KLIMEK 1998, 387

³³ KLIMEK 1998, 412–418

2. Kandidáti do prezidentských voleb 1935

V této kapitole bych ráda představila všechny kandidáty do prezidentských voleb v roce 1935 i přesto, že těsně před volbami odstoupili. Ráda bych také mezi kandidáty zahrnula Karla Kramáře. Někdo by mohl namítat, že on mezi kandidáty nepatřil, ale protože chtěl kandidovat proti Benešovi jako jediný protikandidát, myslím si, že si pozornost zaslouží také. Jednotlivé kandidáty bych chtěla představit včetně jejich krátkého životopisu, jejich důvodů ke kandidatuře i důvodů jejich případného odstoupení.

2.1. Karel Kramář

Karel Kramář se narodil 27. prosince 1860 ve Vysokém nad Jizerou jako jediný syn ekonomicky úspěšné a politicky angažované rodiny. Jeho otec se vyučil zedníkem, poté si postavil cihelnu a koupil tkalcovnu, takže měl dostatečné finanční prostředky na zabezpečení a vzdělání syna. V 11 letech odešel K. Kramář studovat na Malostranské gymnázium v Praze, po jeho absolvování studoval v Berlíně a Štrasburku politiku. Studia práv ukončil doktorátem na pražské právnické fakultě.

V Praze se seznámil s profesorem ekonomie Josefem Kaizlem (1854–1901), který mu nabídl spolupráci. Tak se setkal poprvé s T. G. Masarykem, když se všichni tři etablovali jako skupina „realistů“. Od roku 1891 byl poslancem vídeňského říšského sněmu a českého sněmu zemského. Po Kaizlově smrti byl jednou z vůdčích osobností mladočeské strany, v roce 1897 byl dokonce zvolen předsedou parlamentu.³⁴

Na začátku 1. světové války váhal, v jaké míře se měla projevit jeho loajalita vůči Rakousku, stejně jako mnoho jiných českých politiků. Bohužel patřil mezi ty, u kterých si rakouská justice vyjádřila jejich postoj po svém, a tak byl spolu s dalšími členy tzv. Maffie v roce 1915 zatčen a roku 1916 odsouzen k smrti. Jeho trest byl zmírněn, když zemřel František Josef I. a k moci nastoupil Karel I., K. Kramář byl omilostněn a vsazen do žaláře, kde si odpykával trest ve vězení v Möllersdorfu u Vídně. V létě 1917 byl amnestován a po krátkém psychickém i fyzickém zotavení pokračoval v politické činnosti.³⁵

V listopadu 1918 byl jmenován prvním předsedou vlády nového státu, což byl důkaz významnosti jeho osoby. Ani ve své funkci se neomezil na vnitropolitické otázky, vždy ho zajímala situace v zahraničí a snažil se co nejvíce se v ní angažovat. Tak také odjel v lednu 1919 na mírové jednání do Paříže, a když dostal v červenci telegram, že vláda odstoupila a on tak přišel o

³⁴WINKLEROVÁ 2011²—Martina WINKLEROVÁ: Karel Kramář (1860-1937). Představa o sobě samých, vnímání druhých a modernizace v pojetí českého národa. Praha 2011, 12

³⁵WINKLEROVÁ 2011², 12-13

svou ministerskou pozici, ještě se nacházel v Paříži. Zůstal dále poslancem a předsedou své strany (Československá národní demokracie). Jeho minulost mu umožňovala stát v centru politického dění. Několikrát také odmítl ministerský post s tím, že pro něj jiné funkce než prezidenta nebo ministerského předsedy nepřicházela v úvahu.³⁶

V roce 1919 se rozdmýchal spor mezi Kramářem a Masarykem o československém protihabsburském odboji za 1. světové války, ve kterém šlo o zásluhy na založení státu, na který si obě skupiny, jak domácí odboj (Kramář) tak zahraniční akce (Masaryk) činily nárok. Ve dvacátých letech vedl tento spor s E. Benešem a jejich spory pokračovaly ve 30. letech, jak už jsem zmínila v předešlé kapitole.

Ve 30. letech se jeho strana Národní demokracie sjednotila s Národní ligou a Národní frontou v jednu stranu, Národní sjednocení. Až do své smrti v roce 1937 byl předsedou této strany, kde skoro všichni usilovali o jeho místo. Byl silně ovlivňován Hodžou a Stříbrným a kvůli své nemoci už ztrácel přehled o politickém dění. Národní sjednocení pro něj ovšem stále znamenalo hesla: *Národ sobě* či *Nic než národ!* Pod těmito hesly také kandidovalo (Národní shromáždění) v roce 1935 do parlamentních voleb, které byly pro celou stranu velmi nákladné, protože byly vynaloženy velké finanční prostředky na předvolební kampaň. Cíle Národního sjednocení stručně popsala M. Lustigová:

*„Podle Kramáře má Národní sjednocení jít proti nejednotnosti národa, proti režimu politických stran a hlavně proti Hradu. Hospodářský program formulovala Hodáčova skupina, důraz měl být kladen na stabilitu měny, hospodárnost, podporu soukromého podnikání a zahraničního obchodu. Sociální politika měla usilovat o kooperaci zaměstnavatelů se zaměstnanci a o zmírňování sociálních rozporů.“*³⁷

Zklamání z výsledku voleb bylo o to větší, Kramář poté údajně prohlásil, že český národ je bahno.

Kramář byl velkým vlastencem, kvůli svým sporům s E. Benešem a rozdílnosti jejich názorů nechtěl, aby byl E. Beneš po Masarykovi prezidentem, proto se také rozhodl kandidovat, když se nenajde jiný protikandidát, tedy když pravice nikoho jiného proti Benešovi nepostaví. Kandidát pravice se našel v osobě Bohumila Němce (1873–1966), takže Kramář od své kandidatury upustil.

Po roce 1935 jeho moc ve straně slábla, díky nemoci se dostal do pozadí politického dění a ztratil i autoritu. Zemřel dne 26. května 1937 v Praze.³⁸

³⁶ WINKLEROVÁ 2011², 13-14

³⁷ LUSTIGOVÁ 2007—Martina LUSTIGOVÁ: Velké postavy českých dějin. Karel Kramář. První československý premiér. Praha 2007, 250-251

³⁸ WINKLEROVÁ 2011², 13-14

2.2. Bohumil Němec

Bohumil Němec se narodil 12. března 1873 v Praseku u Nového Bydžova v rodině sedláka. V dětství byl často nemocný, takže se pro manuální práci nehodil, proto ho rodina dala na studia. V letech 1892-96 studoval zoologii a botaniku na české univerzitě v Praze, kde se roku 1899 habilitoval. Na doporučení jednoho ze svých učitelů dostal místo asistenta v Botanickém ústavu, kde setrval až do své habilitace. V roce 1907 byl jmenován profesorem, přednášel v Praze na univerzitě fyziologii a anatomii rostlin. Byl velmi uznávaným vědcem a zastával mnoho funkcí:

„Roku 1908 se stal členem České akademie věd a umění, 1922 Královské české společnosti nauk a 1952 ČSAV. V akademickém roce 1919/20 byl děkanem filozofické fakulty a 1921/22 rektorem Univerzity Karlovy. Němcovo jméno je spojeno též se založením samostatné přírodovědecké fakulty roku 1922.“³⁹

Byl členem předních mezinárodních a českých vědeckých společností a institucí. Také redigoval časopisy *Živa* a *Vesmír*, roku 1952 dokonce založil časopis *Biologia plantarum*. Podílel se také na vzniku Ottova slovníku naučného nové doby. O vzdělání dalších generací se postaral napsáním mnoha učebnic.

V 90. letech prošel hnutím Omladiny, od konce 90. let se věnoval kulturní práci v Národní straně svobodomyšlné (mladočeši). Za války byl jedním z účastníků jednání o vytvoření státoprávní demokracie, také odmítal prorakouské zaměření Národních listů. Stal se poslancem za národnědemokratickou stranu v roce 1918 a zůstal jím po celá 20. léta, později se stal senátorem.

Ve 30. letech se s touto stranou rozešel a roku 1933 byl zvolen předsedou Národní rady československé i hlavních organizací a spolků, které se staraly především o cizince v pohraničí a naše občany v cizině. Patřil mezi české vědecké elity.⁴⁰

Do prezidentských voleb byl navržen agrární stranou, která dlouho hledala vhodného pravicového kandidáta, že nakonec požádala nestranného Němce, aby se tohoto úkolu kandidovat proti E. Benešovi zhostil. Ten přijal a odmítal odstoupit, dokud jej strana bude podporovat. Mnohokrát na něj byl vyvíjen nátlak, aby odstoupil, on ovšem držel vůči lidem, kteří ho učinili kandidátem loajalitu. Odstoupil, až když se rozpadl pravicový blok, těsně před volbami v prosinci 1935.⁴¹

³⁹ KOUTECKÝ 2004—Josef KOUTECKÝ: Přírodovědec Bohumil Němec. In: ŠMAHEL 2004, 82

⁴⁰ CHURAN 1998—Milan CHURAN (ed.): Kdo byl kdo. V našich dějinách ve 20. století díl II. N-Ž. Praha 1998, 15–16

⁴¹ KLIMEK 1998, 449

V roce 1939 odešel profesor B. Němec do penze, roku 1948 upadl v nemilost a dokonce nedostával ani penzi, žil jen velice skromně. To se změnilo v 50. letech, kdy byl na popud sovětské vědecké delegace jmenován znovu akademikem. Roku 1965 onemocněl virovou bronchitidou, po krátkém uzdravení ho nemoc skolila znovu a on nastoupil do nemocnice v Praze. Po propuštění odjel k dceři do Havlíčkova Brodu, kde dělal jeho zeť primář interního oddělení. Onemocněl zánětem plic a své chorobě 7. dubna podlehl. Bohumil Němec zemřel v dubnu 1966 v Havlíčkově Brodě, ve věku 93 let.⁴²

2.3. Edvard Beneš

Edvard Beneš se narodil dne 28. května 1884 v malém městečku v západních Čechách, Kožlanech. E. Beneš byl nejmladším z deseti dětí, z nichž dvě zemřely už v dětském věku. Pocházel z relativně chudých poměrů, i když se jeho otec i matka velmi snažili pro sebe a své děti určitou životní úroveň zajistit. V dětství navštěvoval školu v Kožlanech, kde se mu děti posmívaly, protože byl poněkud korpulentnější. Po škole musel hodně pomáhat doma a na rodinných polnostech. E. Beneš byl vychováván v katolické víře, ale už v útlém věku se začal stávat spíše ateistou. Velký vliv na jeho výchovu měli i jeho bratři Vojtěch a Václav, oba učitelé, díky nimž mohl nastoupit na školu v Praze.⁴³

V roce 1896 se jel zapsat do Prahy na reálku, protože z něj matka chtěla mít inženýra, ale protože bylo všude plno, přihlásil se na gymnázium na Vinohradech a věnoval se humanitnímu studiu. Různé publikace se o jeho studiu vyjadřují asi takto: „*Byl to chlapec velmi inteligentní, nepřiliš družný, uzavřený, nesmírně pracovitý, s vyhraněnými názory i zájmy se sklonem k asketismu. V prvních dvou třídách patřil k nejlepším žákům, ale později postupně stával spíše autodidakt.*“⁴⁴

E. Beneš brzy pochopil, že škola všechny jeho touhy po vědění neuspokojí, a tak začal studovat sám v knihovnách. Nejvíce se ponořil do studia francouzštiny, kterou dokonce měl na takové úrovni, že počal překládat Zabijáka E. Zoly. V těchto letech také obdivoval sport a také byl členem Slavoje, kde hrál fotbal. Při jednom zápase se ale zranil a tím byla jeho záliba, kterou střední škola zakazovala, prozrazena. Nejen že poté už fotbal nehrál, ale navíc dostal sníženou známku z mravů a což bylo pro něj daleko horší, musel od té chvíle platit školné. Roku 1904 E. Beneš odmaturoval. Jako další cíl si stanovil studovat germánskou, románskou a slovanskou filologii, chtěl být

⁴² KOUTECKÝ 2004, 80–92

⁴³ ZEMAN 2009²—Zbyněk ZEMAN: Edvard Beneš. Politický životopis. Praha 2009, 15–18

⁴⁴ NOVOTNÝ/KUFNEROVÁ 2006—Karel NOVOTNÝ / Zlata KUFNEROVÁ: Člověk Edvard Beneš. Čtení o druhém prezidentovi. Praha 2006, 16

středoškolským profesorem a co nejdříve se stát učitelem vysokoškolským a vstoupit do politiky stejně jako T. G. Masaryk.

Své vysokoškolské studium začal na filozofické fakultě české univerzity. Studium pro něj bylo lepší než na střední škole. Nikdy neplýtvat časem, pokračoval v intenzivním sebevzdělávání z knih. Navštěvoval jen ty přednášky, které se mu zdály být zajímavé a užitečné. Masarykovy přednášky nevynechával. V roce 1905 se rozhodl ve studiu pokračovat na francouzské Sorbonně, nebyl nijak finančně zajištěn, měl nárok na bezplatný zápis, ale musel platit školné, což ho inspirovalo k tomu, aby pokračoval v publicistické a překladatelské činnosti, kterou si přivydělával již v Čechách. Zde také domluvil spolupráci s deníkem Právo lidu a měsíčníkem Volná myšlenka, kterou mohl provádět ze zahraničí. V Paříži žil velmi skromně. Bydlel v malém pokojíku, kde měl jen nejnnutnější věci a polici na knihy, která ovšem s jeho prodlužujícím se studiem už nestačila a tak se knihy nacházely i na zemi. Zde, tedy ve Francii, také potkal svou ženu Hanu, se kterou se v roce 1906 zasnoubil.⁴⁵

V roce 1906 odjel z pověření Práva lidu do Londýna, kde pobyl asi čtyři měsíce a byl z této evropské metropole značně zklamán, což se odrazilo i v jeho člancích. Byl fascinován tamější životní úrovní, velkými sociálními rozdíly a velkými rozdíly mezi Francií a ostrovním státem, stále však usiloval o pochopení anglické mentality a podstaty anglického života. Roku 1907 odjel E. Beneš do Berlína, kde strávil téměř rok a zapsal se na berlínské univerzitě. Dále se živil psaním článků, které už ale neposílal pouze do Prahy, ale také do Paříže. Ani Německo na něj nezapůsobilo. Jeho dojmy z této doby byly negativní. Z Berlína se vrátil s doktorátem práv v roce 1908 do Prahy, kde po předložení své disertační práce získal doktorát filozofie.⁴⁶

V roce 1909 nastoupil jako suplující učitel do profesorského sboru Československé akademie obchodní, kde vyučoval francouzštinu, angličtinu a národní hospodářství. V témže roce uzavřel sňatek se svou snoubenkou Hanou. Stal se členem Masarykovy realistické strany, do politiky ale ještě příliš nezasahoval, spíše pořádal besedy pro mládež. V roce 1911, když se připravoval na habilitaci, dostal od ministerstva kultury tzv. habilitační stipendium, díky němuž mohl opět rok studovat v Anglii a Francii. Své studium dokončil v Čechách habilitační prací, za kterou získal titul doktora filozofie se speciálním zřetelem na sociologii. S tímto vzděláním působil jako sociologický profesor v tzv. sociologické sekci.⁴⁷

⁴⁵ NOVOTNÝ/KUFNEROVÁ 2006, 16–36.

⁴⁶ ZEMAN 2009², 21–22.

⁴⁷ NOVOTNÝ/KUFNEROVÁ 2006, 43–45

Začátkem roku 1914 vstoupil do redakce Času, kde se začali scházet členové realistů, aby hovořili o politické situaci. Tady také začala další důležitá část Benešova života:

„Tak vznikl tajný politický výbor, později nazývaný Maffie, v němž se časem soustředila řada známých českých politiků. Tato protirakouská odbojová organizace brzy začala rozvíjet poměrně důležitou zpravodajskou činnost, když se jí za pomoci básníka Josefa Svatopluka Machara podařilo proniknout do těsné blízkosti vídeňského mocenského centra.“⁴⁸

Všeho se E. Beneš aktivně účastnil, dokonce zajížděl pro důvěrné materiály do Vídně. Z Drážďan dovážel zahraniční tisk a dokonce byl pověřen vedením odboje za T. G. Masarykovy nepřítomnosti. T. G. Masaryk v roce 1914 vycestoval do Švýcarska, a když se ze spolehlivých zdrojů dozvěděl, že při návratu mu hrozilo vězení, rozhodl se vést odboj ze zahraničí. I tam mu Edvard Beneš vozil nebo posílal zprávy, tak aby prošly cenzurou. Párkrát za ním vycestoval, ale když se v roce 1915 rakouské úřady začaly zajímat o přední představitele Maffie a mnoho jich také zatkli, usoudil Beneš, že je čas, aby odjel za hranice. Přes Německo se tedy dostal za T. G. Masarykem do Švýcarska, kde se oba dohodli, rozdělit se. E. Beneš odešel vést zahraniční odboj ve Francii, kde mu později pomáhal Milan Rostislav Štefánik (1880–1919) a T. G. Masaryk odešel jednat do Anglie.⁴⁹

Po vyhlášení samostatného Československa 28. října 1918, zůstával E. Beneš stále v Paříži, kde se jako nový ministr zahraničí staral o mezinárodní smluvní zajištění Československa. Dne 18. ledna 1919 byla v Paříži zahájena mírová konference, které se účastnila i delegace českých politiků, K. Kramáře nevyjímaje. Zde se začal spor, mezi těmito dvěma představiteli naší politické scény zmiňovaný výše. K. Kramář chtěl být uznávaným politikem i v zahraničí, kde ale zjistil, že zdaleka neměl takový přehled a takové kontakty jako E. Beneš. Tím se rozdmýchala vlna nevole proti E. Benešovi i ve vnitropolitických kruzích.⁵⁰

Mezi významné politické úspěchy E. Beneše patřilo mimo jiné i to, že předsedal Radě Společnosti národů, která vznikla v roce 1920. Od roku 1919 až do roku 1935 byl československým poslancem, v letech 1921–1922 byl předsedou vlády. Celá 20. léta se orientoval spíše na zahraniční politiku, nejvíce na poválečnou Francii, s níž v roce 1924 uzavřelo Československo spojeneckou smlouvu. Dalšími zeměmi, na které se soustředil, byly země Balkánu, Rumunsko a Jugoslávie se kterými smluvně vytvořil obranný systém tzv. Malou dohodu. Roku 1926 napsal E. Beneš svou žádost o přijetí mezi svobodné zednáře, kam byl přijat v únoru roku 1927, díky nim získal mnoho

⁴⁸ NOVOTNÝ/KUFNEROVÁ 2006, 49

⁴⁹ NOVOTNÝ/KUFNEROVÁ 2006, 47–55

⁵⁰ ZEMAN 2009², 58–63

nových kontaktů.⁵¹ V roce 1935 se stal druhým československým prezidentem, do této funkce ho navrhl sám T. G. Masaryk, dokonce si získal i podporu Vatikánu. Nakonec zůstal jako jediný kandidát, po odstoupení B. Němce. Volby s velkou převahou hlasů vyhrál.

Dalším mezníkem života Edvarda Beneše byla Mnichovská dohoda, kterou uzavřeli na konci září 1938 zástupci čtyř zemí (Itálie, Německo, Velká Británie a Francie), aby tím zajistili mír v Evropě. Pro E. Beneše to byla velká rána, musel se srovnat se zradou Velké Británie a Francie, kterým tolik důvěřoval a navíc před ním stála těžká otázka, zda dohodu přijmout a poskytnout Němcům pohraničí bez boje, nebo bránit své území vojensky. Československá armáda byla dobře vyzbrojena, měla potřebný výcvik i síly, ale stále před prezidentem stála volba, když by se bránil, ubránil by se? Názory historiků se v tomto ohledu dost rozcházejí. E. Beneš se rozhodl kapitulovat. Uvědomoval si totiž převahu Německa i hrozby Maďarska a Polska, kteří také usilovali o část území Československa. Vojenská pomoc západu nepřicházela v úvahu, i když po podepsání dohody poslal E. Beneš do Velké Británie a Francie vzkaz, že s pohraničními oblastmi poskytnul Němcům i velké vojenské vybavení v podobě bunkrů, munice i zbraní. Když dohodu přijal, byl na něj ze všech stran, především té německé, vyvíjen nátlak, aby abdikoval. Důvodem tohoto nátlaku byl Hitlerův odmítavý postoj s Benešem cokoli vyjednat. Tedy mělo-li Československo jednat s Německem, nesměl být prezidentem E. Beneš. E. Beneš abdikoval dne 5. října 1938, poté odjel do své vily v Sezimově Ústí, kde setrval až do 22. října, kdy odletěl se svou manželkou a synovcem do Londýna, kde na něj čekal Jan Masaryk (1886–1948).⁵²

Chvilí poté odletěl za svým bratrem do Spojených států amerických, kde učil na Chicagské univerzitě. Zde ho také dostihla zpráva o protektorátu Čechy a Morava v roce 1939. E. Beneš začal druhý zahraniční odboj, odjel do Francie, kde tento odboj vedl Š. Osuský, který si s E. Benešem příliš nerozuměl. Druhou světovou válku strávil E. Beneš v odboji, snažil se o legitimní ustanovení exilové vlády, tedy i o svůj post exilového prezidenta.⁵³

V roce 1945 se E. Beneš vrátil do Československa, byl přijat pozitivním ohlasem a znovu zvolen prezidentem. V témže roce také prodělal mozkovou mrtvici, roku 1948 podal E. Beneš demisi, jako důvod byl uveden pouze špatný zdravotní stav. V roce 1948 se jeho zdravotní stav zhoršoval, prodělal pár záchvatů mozkové mrtvice, v létě pozbyl schopnosti mluvit, 29. srpna ho stihl poslední záchvat mrtvice, při kterém upadl do bezvědomí, probral se nakrátko druhý den a zemřel 3. září 1948 ve spánku.⁵⁴

⁵¹ KLIMEK 1998, 111

⁵² NOVOTNÝ/KUFNEROVÁ 2006, 105–110

⁵³ NOVOTNÝ/KUFNEROVÁ 2006, 116–118

⁵⁴ ZEMAN 2009², 363–395

3. Rok 1935 v československé politice

Tuto kapitolu bych chtěla věnovat klíčovému roku 1935, kdy se změnilы poměry v československé politice, a byl zvolen prezidentem Edvard Beneš. Chtěla bych zde popsat podporu politických stran, kterou E. Beneš získal a o čí přízeň musel těžce usilovat. Ráda bych zde zmínila i osobu a názor prezidenta T. G. Masaryka na svého nástupce a také popsat dobu od 16. do 19. prosince 1935 z pohledu dobových novin.

3.1. Podpora politických stran

Některé politické strany měly předem jasno, koho v prezidentské volbě podpoří, některé nevěděly, komu své hlasy odevzdají a některé věděly jen, koho nechtějí. Příklad takové strany je strana agrární, která oficiálně hledala kteréhokoli jiného kandidáta, než byl E. Beneš. Oslovila proto třeba J. Pekaře (1870–1937) nebo E. Háchu (1872–1945), oba však odmítli. Svého kandidáta v osobě botanika B. Němce našla, a když se tak stalo, vypadalo to, že pro tohoto kandidáta se najde více stran, které ho podpoří. Zde je nutno podotknout, že ani agrární strana nebyla ve svém názoru na E. Beneše jednotná, takže někteří její členové mu přislíbili podporu. Dokonce se uvažovalo, že by každý mohl volit sám za sebe a nikoli za stranu.

To by mělo podstatný vliv na výsledky voleb, neboť dosud bylo dáno přesné rozvrstvení stranických 450 volitelů v parlamentu. Československá sociální demokracie měla 58 hlasů, Německá sociálně demokratická strana měla 17 hlasů, Komunistická strana Československa měla k dispozici 46 hlasů, Československá strana lidová ovládala 33 hlasů, Československá národně socialistická strana měla 42 hlasů, Němečtí křesťanští sociálové 9 hlasů, Hlinkova slovenská ľudová strana 33 hlasů, Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu 68 hlasů, Živnostníci 25, Národní sjednocení 26, Národní obec fašistická 6, Němečtí agráři 5, SdP 67 a maďarský blok 15 hlasů.⁵⁵

Národní sjednocení postavilo jako svého kandidáta proti E. Benešovi K. Kramáře, který se nemohl smířit s tím, že by byl E. Beneš jediným kandidátem do prezidentských voleb. K. Kramář odstoupil poté, co byl agráři postaven protikandidát E. Beneše, B. Němec.⁵⁶

E. Beneš chtěl být jediným koaličním kandidátem. Na tomto návrhu se také dohodl E. Beneš s M. Hodžou, ovšem museli počkat na zasedání agráriků, než tento návrh pronesli, protože jinak by mohlo dojít k pobouření stran. Na sjezd agráriků se spoléhalo:

⁵⁵ KLIMEK 1998, 451

⁵⁶ KLIMEK 1998, 438–439

„Čekalo se, že zde bude výběr Beneše schválen, ovšem současně dojde k vytyčení požadavků agrárníků – zejména při rozdělení vládních křesel – jako jisté „odškodné“ za podporu kandidáta nepřináležejícího k nejsilnější koaliční straně a navíc socialisty, byl sliboval ze strany vystoupit.“⁵⁷

Agrární strana kandidaturu E. Beneše nepodpořila nejen proto, že někteří z jejích členů nesouhlasili s tím, jaký postoj sdílel v oblasti zahraniční politiky, ale také proto, že patřil do socialistické strany. I když E. Beneš slíbil při své kandidatuře ze strany vystoupit. O podpoře E. Beneše se mezi agrárníky hovořilo už vícekrát, první jednání započala po úmrtí A. Švehly, který byl pro agrárníky v případě prezidentských voleb po T. G. Masarykovi jediným možným kandidátem: „Zdalo se, že Švehlova smrt odvalila balvan z Benešovy cesty za prezidentstvím. Snad si oddechl i Masaryk, jenž před Benešem připouštěl, že v příštích prezidentských volbách může být sám poražen právě Švehlou.“⁵⁸ Po této události začaly kolovat zvěsti, že by agrární strana v dalších volbách (kdyby T. G. Masaryk nekandidoval) podpořila E. Beneše. Agrární tisk měl také obavy, že E. Beneš byl kandidát ryze socialistický a tím, že by byl prezidentem, by jejich moc značně stoupla a také se bál, že tato volba byla součástí komplotu mezi levicovými stranami k převzetí moci. Důvody, proč agrárníci nechovali sympatie k volbě E. Beneše, shrnul E. Tabery: „Někteří lidé proto, že byl příliš blízký Masarykovi, jiní kritizovali jeho zahraniční politiku, další chtěli někoho méně silného. Důvody byly rozmanité.“⁵⁹

Agrární strana dokonce dlouho prosazovala, aby T. G. Masaryk zůstal prezidentem doživotním. Ten ale poprosil R. Berana, jako předsedu agrární strany, aby tento úkol po něm nežádali. Chtěl se funkce vzdát, protože se na ní necítil.⁶⁰ Protihradní křídlo agrární strany dokonce uvažovalo takto:

„Vedeno utkvělou představou, že prezidentem by měl být kdokoli jiný než Beneš, oživilo myšlenku, že za dané situace by mohla mít úspěch kandidatura nepolitického prezidenta. Poté, co historik Josef Pekař, Jaroslav Preiss i další opatrné sondáže odmítli, padla volba na univerzitního profesora Bohumila Němce.“⁶¹

Tím vstoupil mezi kandidáty do prezidentských voleb B. Němec. Jeho rozhodnutí přijmout kandidaturu vyvolalo ve vládě krizi, Hodža se rozhodl podat demisi, protože nezvládl sjednat hladký průběh voleb a shodu koaličních stran. T. G. Masaryk demisi M. Hodži ale nepřijal a navíc ho vyzval, aby jako premiér pokračoval v přípravách prezidentských voleb. Na 14. prosince pozval

⁵⁷ KLIMEK 1998, 430

⁵⁸ KLIMEK 1998, 376

⁵⁹ TABERY 2008—Erik TABERY: Hledá se prezident. Zákulisí voleb hlavy státu. Praha 2008, 28

⁶⁰ KOVTUN 2005, 784

⁶¹ KLIMEK 1998, 444

T. G. Masaryk M. Hodžu k sobě do Lán, aby mu oficiálně oznámil své rozhodnutí rezignovat.

Reakce E. Beneše na kandidaturu B. Němce byla také pozoruhodná. Oznámil, že celá věc je pro něj velmi nepříjemná a že nebude kandidovat proti koaličnímu kandidátovi, nechtěl být zvolen Němci a vůbec by celá věc nebudila dobrý dojem v zahraničí. Také poukázal na možný příchod A. Hitlera do Československa a nebezpečí, které z toho vyplývalo.⁶²

K podpoře B. Němce se přidali živnostníci. Podporu henleinovců si B. Němec získat nemohl, protože jeho projevy v parlamentu byly silně nacionalistické a tudíž pro Němce nepřijatelné. Slovenští luďáci byli proti jeho členství mezi svobodnými zednáři a údajnému antikaticismu.⁶³ Když se ale A. Hlinka dozvěděl o kandidatuře B. Němce, přijal jí prý s tím, že je rád, že to nebyl žádný marxista či socialista. B. Němec se pro své zvolení snažil získat i henleinovce, ti ovšem kladli téměř nesplnitelné podmínky pro vyslovení své podpory, takže je nakonec nezískal. Podporu politických stran po vstoupení B. Němce do voleb můžeme shrnout takto: „*Beneše nadále podporovaly socialistické strany a lidovci, Němce agrárníci a živnostníci, k nimž se z opozice přidalo Národní sjednocení (Kramář svou kandidaturu stáhl) a Gajdovi fašisté. Zdálo se, že též luďáci se rozhodnou pro Němce.*“⁶⁴

Situace s B. Němcem se vyhroutil natolik, že:

„*Socialistické strany 8. prosince prohlásily, že trvají na jediném koaličním kandidátovi: Benešovi. Němec se však odmítl kandidatury vzdát. Řekl, že se podrobí jen rozhodnutí stran, které jej podporují.(...) Němec však stál na svém. Mělo to vskutku za následek, že z jím vedené Národní rady vystoupily socialistické strany i levicově orientované organizace v čele s Čs. obcí legionářskou.*“⁶⁵

Svou kandidaturu B. Němec stáhl teprve tehdy, když již byla situace jasná a E. Beneš získal pro svou kandidaturu koaliční většinu po rozhovoru s R. Beranem⁶⁶, který přislíbil podporu agrární strany a odstoupení B. Němce.

Levicové strany dokonce chtěly utvořit novou menšinovou socialistickou vládu, která by jednoznačně podporovala E. Beneše. Ten ovšem k tomuto radikálnímu kroku dospět nechtěl, byl si vědom všech úskalí, která by z této změny plynula, a nechtěl riskovat více, než bylo nezbytně nutné. A. Klimek se k tomu vyjadřuje takto:

⁶² KLIMEK 1998, 447–448

⁶³ Beneš byl také svobodným zednářem, ale na druhé straně se posuzovali jeho zásluhy o eucharistický kongres v Praze a velmi mu pomáhala víra jeho manželky H. Benešové, která byla silně věřící katoličkou.

⁶⁴ KLIMEK 1998, 450

⁶⁵ KLIMEK 1998, 449

⁶⁶ Rudolf Beran byl předsedou agrární strany od října 1935

„Benešovi šlo o porážku pravice, o své vítězství při prezidentské volbě, ale byl ochoten se spokojit s výhrou pouze v tomto konkrétním boji. Netoužil hnát věc na ostří nože, spojovat ji s radikálními změnami charakteru republiky – chtěl být přece dědic Masarykova odkazu.“⁶⁷

Další strany, které se vyslovily proti volbě E. Beneše, byly slovenští Ľudáci a němečtí henleinovci. Ľudáci v čele s A. Hlinkou (1864–1938) měly obavu z levicového prezidenta stejně jako agráři, ovšem jejich hlavním důvodem bylo to, že E. Beneš sympatizoval s centralizací československé vlády v Praze. Slovensko chtělo autonomii, vlastní školství a vlastní správu, kterou dosud neměli, ani přes Pittsburskou dohodu⁶⁸ s T. G. Masarykem uzavřenou roku 1918.

Slovenští Ľudáci měli zásadní vliv na prezidentské volby, protože jejich stanovisko mohlo rozhodnout o tom, který kandidát získá většinu hlasů. Jejich přiklonění se k Benešovi, by znamenalo jeho vítězství. To můžeme číst i ve slovenském časopise *História*:

„Je zřejmé, že rozhodnutie o zvolení prezidenta Beneša sa skutočne stalo záležitosťou slovenských politikov. České krídla celoštátne organizovaných československých politických strán nielenže neboli jednotné pri rozhodovaní, ktorému kandidátovi odovzdajú svoj hlas, ale mnohým politikom sa ešte v čase volieb zdalo, že voľby sú predčasné a malo by sa počkať až na definitívny odchod prezidenta Masaryka. V tejto situácii veľmi záležalo na tom, ako sa rozhodnú Slováci, a to rovnako poslanci HSLS, ako aj slovenská časť agrárnických poslancov (ktorých hlasovanie jednoznačne ovplyvnil Hodža) a napokon i slovenskí komunisti.“⁶⁹

E. Beneš se tedy rozhodl jednat a získat si Ľudáky na svou stranu:

„Beneš v nadvázovaní kontaktov na Ľudákov nezháľal, pričom prvý krok v tomto smere urobil podnikateľ, pápežský komorník a člen predsedníctva Československej strany ľudovej Jan Jiří Růckl, ktorý sa už 1. decembra 1935 stretol na Hlinkovej fare v Ružomberku so samým predsedom HSLS.“⁷⁰

Vůdce Ľudáků A. Hlinka byl ovlivňován z mnoha stran, aby byl pro volbu E. Beneše. Velký tlak na něj vyvíjeli slovenští biskupové, kteří byli pozváni k apoštolskému nunciovi do Prahy, který se vyslovil pro volbu E. Beneše a chtěl, aby přiměli Hlinku přiklonit se také na jeho stranu.⁷¹ A. Hlinka po rozhovoru s E. Benešem dne 5. prosince 1935 usoudil, že E. Beneš může získat

⁶⁷ KLIMEK 1997—Antonín KLIMEK: Prosinec 1935 - střídání na Hradě. In: *Střední Evropa* 13, č. 71, Praha 1997, 11

⁶⁸ Pittsburská dohoda byla uzavřena v roce 1918 zástupci Slovenské ligy v Americe, Českého národního sdružení a Svazu českých katolíků s T. G. Masarykem. Předmětem dohody bylo spojení Čechů a Slováků v samostatném státě, v kterém mělo Slovensko mít svou samostatnou státní správu, parlament a soudnictví a slovenštinu jako úřední a vyučující jazyk.

⁶⁹ BARTLOVÁ 2006—Alena BARTLOVÁ: Politická udalosť roka. Voľby prezidenta Československej republiky v roku 1935. In: *História* 6, č. 4, Banská Bystrica 2006, 16

⁷⁰ HOLÁK 2006—Martin HOLÁK: Hlinkova slovenská Ľudová strana počas parlamentných a prezidentských volieb roku 1935 In: LETZ/MULÍK/BARTLOVÁ 2006, 204

⁷¹ BARTLOVÁ 2006, 14–16

jeho podporu. Jedním z důvodů bylo, že mu E. Beneš sdělil, že není proti katolicismu a nic proti němu podnikat nebude a že je pro decentralizaci a nikdy nic proti Slovensku nepodnikne, naopak byl ochoten podpořit návrhy na decentralizaci Slovenska. Tímto rozhovorem, který se neukázal v budoucnu pravdivý, co se týče Benešových slibů, a také projevenou podporou Vatikánu, získal E. Beneš podporu další strany. Dalším důvodem, proč se A. Hlinka rozhodl pro podporu E. Beneše, bylo, že se nedohodl s agrární stranou.⁷²

Pro E. Beneše se vyslovoval i zahraniční tisk: „*Nástupcem Masaryka se stane Beneš. Probenešovská agitace se šířila v zahraničních novinách, zejména rakouských, francouzských a britských.*“⁷³ Také měl podporu domácího prohradního tisku: „*Nikdo jiný než Beneš nemůže být prezidentem, zdaleka nemáme lepšího.*“⁷⁴ E. Beneš měl i podporu jugoslávského krále Alexandra I., který mu vyjádřil podporu, co se týče jeho názorů a navíc ho vyzdvihl jako státníka, který se uměl orientovat v zahraniční politice a dobře odhadnout nadcházející situace. Také maďarský blok se vyslovoval pro volbu E. Beneše. Nakonec se pro E. Beneše vyslovil i J. Tiso (1887–1947), který začínal získávat vliv mezi slovenskými Ľudáky. Také M. Hodža se začal na Slovensku přimlouvat za E. Beneše jako kandidáta do prezidentských voleb.⁷⁵ Jeho slova vycházela ve slovenském tisku, a tak nakonec E. Beneš podporu slovenských stran dostal. Když se na stranu E. Beneše, přiklonila i agrární strana jejich list *Venkov* o jejím obratu psal takto:

„*Pro uchování tradice i ku blahu národa chtěla oddělit prezidentskou volbu od stranických zájmů. Proto se posléze s jinými stranami přiklonila k nadstranické vědecké autoritě – Němcovi. Když Ľudáci tuto frontu opustili, situace se změnila a agráři, opět v zájmu státu a národa, zabránili zmatkům a nejistým výsledkům bojového hlasování tím, že se živnostníky podpořili volbu Beneše, která se tak změnila z otázky stranické v otázku národního zájmu.*“⁷⁶

Tím se E. Beneš stal společným kandidátem vládní koalice. Stále však trval na tom, že musí získat co nejvíce hlasů pro svou volbu, a tak ještě v den volby nechal rozeslat jménem svého pomocníka J. J. Rückla (1900–1938), který pro něj především získal podporu A. Hlinky, dopisy pro A. Hlinku a maďarský blok, že jeho sliby, které jim dal před zajištěním většiny hlasů, platí.⁷⁷

Celé předvolební konflikty shrnul ve svém dopise M. Paulové dne 13. prosince 1935 P. Šámal (1867–1941): „*Prožíváme těžkou chvíli a chvílemi se bojím, že se ukážeme malými. Malichernost, malost, nevzdělání a závist jsou*

⁷² KLIMEK 2002, 376–377

⁷³ KLIMEK 1998, 434

⁷⁴ KLIMEK 1998, 435

⁷⁵ KLIMEK 1998, 465–467

⁷⁶ KLIMEK 1998, 473

⁷⁷ KLIMEK 1998, 473–474

*pro náš národní i státní život těmi největšími nepřáteli. To pozoruji již celých sedmnácte let od převratu. Zatím se ovšem musím obrnit trpělivostí.*⁷⁸

3.2. Osobnost prezidenta Masaryka a jeho názor na prezidentské volby v roce 1935

Prezident T. G. Masaryk mohl zastávat jako první československý prezident svou funkci doživotně, protože jako jediný mohl být volen více než dvakrát za sebou. To by si také přál, ale jeho svědomí nedovolovalo zastávat úřad, na který už mu nestačily síly. Zastávat funkci prezidenta totiž znamenalo nejen reprezentovat, ale také mít přehled o věcech vnitropolitických i zahraničních a aktivně do nich zasahovat. Masaryk byl v tomto ohledu velmi pilný, jak popsál Z. Kárník:

*„V Československé republice se dříve prakticky neodehrála jediná pro stát významnější událost, aby k ní nezaujal stanovisko, neovlivnil ji, neusměrnil nebo dokonce jako nejvyšší arbiter, tj. spornými stranami uznávaný rozhodčí, o ní přímo nerozhodl. Mnohokrát se stalo, že znesváření nejvyšší vůdci v kritických okamžicích (po smrti Švehlově tím spíš) Masaryka do této role přímo tiskli.*⁷⁹

Osobnost prezidenta Masaryka k sobě přitahovala lidi, kteří byli okouzleni jeho šarmem, nadáním i charismatem, které z něj vyzařovalo. Většina občanů Československé republiky byla pyšná na to, že má za prezidenta právě T. G. Masaryka. Váženou osobou byl i mezi politiky a senátory. Ne každý s ním sympatizoval, ale téměř každý⁸⁰ si vážil jeho názoru. T. G. Masaryk znamenal v době první republiky stát, který tvořil a budoval, Československou republiku. Protože prezidenta se málokdo odvážil kritizovat, námítky proti němu byly většinu času první republiky mířeny na člověka, který mu byl politicky nejbliže, a to E. Beneše.⁸¹

T. G. Masaryk spojoval postavení Československa ve světě také s osobou prezidenta, stejně jako úroveň demokracie ve státě, proto mu tolik záleželo na tom, kdo ho v úřadě vystřídá. Tomuto postu předtím ovšem stihl utvořit zcela novou tvář. Slovy R. Kvačka Masaryk:

*„Vtiskl prezidentské funkci výraznější vliv, než jí poskytovaly ústavní pravomoce: vytvářel ji celou svou osobností, vystupováním (jednotou slov a činů), programovými ideovými názory, které formovaly koncepci, smysl a potřeby československé státní existence, inspirativními nadstranickými přístupy k otázkám dobovým i k tématům obecnějším.*⁸²

⁷⁸ PAULOVÁ/ŠÁMAL 2011—Milada PAULOVÁ / Přemysl ŠÁMAL: Drahý pane kancléři I. Výběr z korespondence z let 1921-1935 mezi historičkou Miladou Paulovou a kancléřem prezidentů Masaryka a Beneše Přemyslem Šámalem (1921-1935). Praha 2011, 583

⁷⁹ KÁRNÍK 2002, 560.

⁸⁰ Výjimku můžou tvořit henleinovští Němci a fašisté.

⁸¹ KÁRNÍK 2002, 560–562

⁸² KVAČEK 2009—Robert KVAČEK: Masarykova volba E. Beneše. In: BLÍŽKOVSKÝ/KUČEROVÁ/HROCH/ČAPKA/RYPÁŘ 2009, 94

Masarykova nemoc měla za následek jeho úvahu o abdikaci. Ve chvílích, kdy se jeho zdravotní stav zlepšil, se sice opět věnoval prezidentskému úřadu, ale už nikdy v takové míře, jak by si býval přál. Na svého nástupce pomýšlel již mnohem dříve. Když nastupoval poprvé jako prezident do úřadu, bylo mu 69 let, tedy každé další volby T. G. Masaryk přemýšlel, kdo by mohl být jeho nástupcem. Nejvíce spoléhal na E. Beneše, který byl jeho spolupracovníkem v odboji a měl v něj plnou důvěru. T. G. Masaryk kvůli Benešově volbě udělal v roce 1927, před svou třetí volbou, také některé důležité kroky: „*Proto prosadil do ústavy nízký věk pro kandidáta pro nejvyšší úřad ve státě – 35 let, aby Benešovi, kterému bylo v té době necelých třicet šest let, nezabránil věk v kandidatuře.*“⁸³

T. G. Masaryk abdikoval dne 14. prosince 1935. V poledne přijal v Lánech tři nejvyšší státní činitele – M. Hodžu, J. Malypetra a F. Soukupa (1871–1940). Poté jeho kancléř P. Šámal přečetl abdikační listinu, jejíž součástí bylo i Masarykovo doporučení E. Beneše jako jeho nástupce. V rozhlase pak toto doporučení tlumočil ministerský předseda M. Hodža, čímž na veřejnost působil tak, že se zdálo jako by byl E. Beneš kandidátem schváleným všemi důležitými muži státu.⁸⁴ Hodnotu Masarykova slova můžeme posoudit z textu A. Klimka:

„*Výběr nového prezidenta byl zásadně závislý na doporučení už legendárního Masaryka. A pokud by se za svého života – a obstojně duševní svěžesti – rázně nepostavil za Beneše, jeho šance usednout na Hradčanech mohly klesnout až k nule.*“⁸⁵

T. G. Masarykovi byly přiznány doživotní pocty, mezi které patří obývání jeho sídla v Lánech a prezidentský plat. Na těchto poctách se shodly obě komory parlamentu 20. a 21. prosince 1935. K. Čapek o prezidentově abdikaci uvedl:

„*Drahý pane prezidente, naprosto se s vámi neloučíme tohoto dne, kdy skládáte svůj úřad volené hlavy státu. Máme spíše bezpečný pocit, že z vlastního rozhodnutí nastupujete jiné velké oficiium, k němuž ani nebylo třeba volby: tak je samozřejmé. Budete s námi dále jako hlava duchovní, jako nejvyšší mravní autorita, trvalý příklad a dějinný vůdce; tento váš výsostný úřad je nesložitelný a trvalý. Dnes vám děkujeme a žehnáme za vše, co jste během svého volebního úřadu vykonal pro dobro našeho státu a pro naplnění naší demokracie; ale vaše dílo není ještě dokonáno a bude třeba dalších generací, aby je nesly dál.*“⁸⁶

Tento Čapkův text dobře poukazuje na význam osoby prezidenta T. G. Masaryka pro československé obyvatelstvo, jako i na jeho historický odkaz.

V roce 1935 nebyl pro Tomáše G. Masaryka jiný vhodný kandidát než Edvard Beneš, kterého také plně podporoval. Masarykovu snahu zajistit odpovídajícího nástupce na jeho funkci můžeme pozorovat už od roku 1919,

⁸³ PECHÁČEK 1996²—Jaroslav PECHÁČEK: Masaryk – Beneš – Hrad. Praha 1996, 56

⁸⁴ KLIMEK 1997, 14

⁸⁵ KLIMEK 2002, 332

⁸⁶ ČAPEK 1990—Karel ČAPEK: Spisy XX. Hovory s T. G. Masarykem. Praha 1990, 455

kdy promluvil poprvé s vysokými vládními činiteli o možnosti Benešovi volby. Další krok, který Masaryk v této věci provedl, je již zmiňovaný zákon o snížení požadované věkové hranice pro hlavu státu, přijatý v roce 1927. Pravdivost tvrzení, že první československý prezident stojí za E. Benešem, nám potvrzuje i fakt, že vyčkával na vhodný okamžik pro Benešovu volbu. Příkladem může být i jeho kandidatura v roce 1934, kdy už cítil zdravotní potíže, ale protože politické prostředí nebylo příznivě nakloněno Benešově volbě, rozhodl se ve funkci setrvat. Až v prosinci roku 1935 ujistili členové vlády T. G. Masaryka o příznivé situaci pro volbu Edvarda Beneše prezidentem Československé republiky.⁸⁷

3.3. Den voleb z pohledu významných českých dobových novin

Každá politická strana první republiky měla svůj tisk, který interpretoval její názory pro veřejnost. Cílem této podkapitoly je ukázat rozdílnost pohledů jednotlivých periodik, která měla zásadní vliv na veřejné mínění. Zaměříme se zde na období od abdikace T. G. Masaryka po zvolení Edvarda Beneše.

Národní listy se ve svém článku *Před volbou nového prezidenta republiky* ze dne 16. prosince 1935 zmiňují o odstoupení prezidenta T. G. Masaryka, které vedlo k položení otázky, kdo přijde na jeho místo. *Národní listy* v tomto směru zcela zamítly názor, že výrok při abdikaci prezidenta o nástupnictví E. Beneše byl nějak závazný, podle nich prezident byl otevřený i jiným kandidátům a tento Masarykův výrok braly pouze jako osobní názor odstupujícího prezidenta. V tomto článku také najdeme kritiku J. Šrámka a strany lidové, která vyslovila podporu E. Benešovi.

Šrámkův postoj kritizují *Národní listy* velmi otevřeně, stejně tak postoj celého levého bloku: „*Zdá se, že právě levicový blok, který vyhlásil kandidaturu dr. Beneše, která by nebyla možná bez podpory stany lidové a bez podpory strany komunistické, o jejíž protistátnosti nelze přece pochybovati, projevuje velké obavy o výsledek střeďeční volby a že činí vše možné, aby zlepšili svou posici.*“⁸⁸

V dalším článku *Národních listů* ze dne 16. prosince narazíme na srovnání B. Němce a T. G. Masaryka, které citovaly z agrárníckého *Venkova*. B. Němec se zde jeví jako ztělesnění státnictví a vhodný kandidát do voleb po Masarykovi.⁸⁹

Večerní vydání tohoto periodika opět ze dne 16. prosince svým článkem před volbou nového prezidenta kritizovalo opět celou levici i jejich tiskovou

⁸⁷ KLIMEK 1998

⁸⁸ Před volbou nového prezidenta republiky. In: NÁRODNÍ LISTY³, 1935, č. 50, roč. 75, 1

⁸⁹ Profesor dr. B. Němec a T. G. Masaryk. In: NÁRODNÍ LISTY³, 1935, č. 50, 2

kampaň, která byla podle autora článku bezpředmětná, protože o prezidentu nerozhodoval lid, ale poslanci a senátoři. Doslova se zmínily o tom, že kdyby rozhodoval lid, neměl by E. Beneš ve volbách nejmenší šanci na úspěch. Dále se zmínily o Antonínu Švehlovi a jeho výroku, že E. Beneš nikdy prezidentem nebude a neopominuly poznamenat, že E. Beneš není národním kandidátem, protože za ním stála většina stran, která měla k nacionalismu hodně daleko.⁹⁰

Dne 17. prosince 1935 *Národní listy* ve svém článku *O novém prezidentu republiky rozhodne svobodná vůle národa* psaly, že na straně E. Beneše stáli jen komunisté, kteří se snažili vyvolat demonstrace a povstání, která se ovšem nakonec neuskutečnila. Dalším bodem je ostrá kritika J. Šrámka, který podle tohoto periodika nestál za E. Benešem z vůle Vatikánu, dokonce prý někteří katolíci chtěli kvůli jeho postoji ze strany vystoupit. *Národní listy* zdůrazňují, že kdyby bylo přáním apoštolského nuncia v Praze, aby byl zvolen E. Beneš, stáli by za ním i slovenští řuďáci. J. Šrámek je v tomto periodiku hodnocen takto: „*Ale Šrámkova podpora, kterou poskytuje levicovému kandidátu spolu se stranou komunistickou, je také v naprostém a nesnesitelném rozporu s programem a posláním lidové strany i s hlediska národního, politického a kulturního.*“⁹¹ P. Večeřa názor *Národních listů* na J. Šrámka shrnuje takto:

„*List prezentoval Šrámkův postup v otázce prezidentské volby jako zradu pravicového občanského tábora; byl si až téměř do samého konce jist, tak jako celý tzv. pravicový blok, že HSLS nepodpoří prohradního kandidáta, přičemž předstíral představu roztržky mezi českým a slovenským politickým katolicismem v tomto důležitém bodě.*“⁹²

V dalších člancích z tohoto dne můžeme pochopit názory socialistů na B. Němce, nebo například zde najdeme vyvrácení tvrzení, že byl B. Němec svobodným zednářem, přičemž zdůrazňováno je též, že E. Beneš byl svobodným zednářem, dokonce s vedoucím postavením v lóži.⁹³

Titulek ze dne 18. prosince oznámil, že *Dnes bude volen prezident* tento titulek pod sebou skrývá několik dílčích článků, mezi nimi je zmínka i o tom, že odstoupil B. Němec, který tak učinil, protože se slovenští řuďáci na poslední chvíli rozhodli jeho kandidaturu nepodpořit. *Národní listy* zmiňují také, že *Národní sjednocení* se vyslovilo pro B. Němce, i když z kandidatury odstoupil.⁹⁴

⁹⁰ Před volbou nového presidenta. In: NÁRODNÍ LISTY: VEČERNÍK, 1935, č. 344, roč. 75, 1

⁹¹ O novém prezidentu rozhodne svobodná vůle národa. In: NÁRODNÍ LISTY³, 1935, č. 345, roč. 75, 1

⁹² VEČEŘA 2004—Pavel VEČEŘA: Reflexe politiky Jana Šrámka na stránkách vybraných českých deníků ve dnech prezidentské volby v roce 1935. In: MAREK 2004, 177

⁹³ NÁRODNÍ LISTY³, č. 345, 2

⁹⁴ Dnes bude volen prezident. In: NÁRODNÍ LISTY³, 1935, č. 346, roč. 75, 1

Národ popsal ve svém článku, Jak se bude volit nový prezident, způsob volby prezidenta včetně místa, kde se bude volit. Zdůraznil, že je potřeba tří pětinová většina, aby byl prezident zvolen, tuto nutnost hodnotí asi takto:

„Tentokráte to nedocílí žádný z kandidátů. Proto předseda nařídí pravděpodobně půlhodinovou přestávku, načež následuje volba druhá, pro niž je opět vyžadována tři pětinová většina. Ta asi rovněž nebude docílena, protože dojde k volbě třetí, v níž rozhoduje prostá většina z odevzdaných hlasů. Kdyby ve třetí volbě dostali oba kandidáti stejně, pak rozhodne los.“⁹⁵

Ve večerníku *Národních listů* dne 18. prosince byly uveřejněny výsledky voleb prezidenta republiky. Nechybělo zde ani shrnutí politických událostí před volbou, což bylo odstoupení ľudové strany od kandidatury B. Němce, kterou následovala strana živnostenská i republikánská. Kandidatura B. Němce byla odvolána a došlo k dohodě o společném koaličním kandidátu E. Benešovi. Celý článek je pak věnován projevu předsedy Národního shromáždění J. Malypetrovi, kde nejprve zdůraznil důležitou úlohu voleb a poté pronesl projev o T. G. Masarykovi. Součástí projevu byly i výsledky voleb: *„Podle sdělení zapisovatelů bylo odevzdáno 440 platných lístků; z nich bylo prázdných 76, 340 znělo na jméno dr. Edvarda Beneše. Na jméno dr. Bohumil Němec byly odevzdány 24 hlasovací lístky.“⁹⁶*

Večerní České slovo uveřejnilo dne 16. prosince 1935 článek *Edvard Beneš jediný národní kandidát*. Píše o E. Benešovi jako jediném národním kandidátu, protože ho při svém abdikacním proslovu doporučil T. G. Masaryk. Národem zde pro něj byly legionáři, sokolové a učitelé, kteří se vyslovili pro volbu E. Beneše. O kandidatuře B. Němce se zmínilo jen okrajově, protože si jiné kandidáty než E. Beneše nepřipouštělo. Další zmínka patří svolání Národního shromáždění, které svolal M. Hodža na dne 18. prosince v 10:30 hod. do Vladislavského sálu, v rámci své povinnosti svolat toto shromáždění k volbě prezidenta do dvou týdnů od abdikace předešlého prezidenta. Podporu legionářů dokazoval tento tisk tímto výrokem:

„Zastupitelstvo Československé obce legionářské zaslalo československým politickým stranám projev, ve kterém se prohlašuje, že Národní shromáždění, které má volit nového prezidenta republiky, nemůže pro tento úkol naléztí muže schopnějšího než jest Masarykův nejbližší spolupracovník Ed. Beneš.“⁹⁷

Dne 17. prosince se *České slovo* zmínilo o velké ztrátě národa po odchodu prezidenta Masaryka a zároveň podotklo, že měl tento národ velké štěstí, že měl někoho, kdo může v Masarykově politické práci pokračovat a tím je E. Beneš, že toho byl schopen, dokázal prý za 21 let politického působení

⁹⁵ Jak se bude volit nový prezident. In: NÁROD, 1935, č. 247, roč. 11, 2

⁹⁶ Projev předsedy národního shromáždění. In: NÁRODNÍ LISTY: VEČERNÍK, 1935, č. 346, roč. 75, 1

⁹⁷ Edvard Beneš – jediný národní kandidát. In: ČESKÉ SLOVO², 1935., č. 288, . roč. 27, 1

doma i v zahraničí. *České slovo* vidělo budoucí hlavu státu takto: „Potřebujeme v čele státu vůdce, který již ukázal svým životem a svou prací, co dovede. To všechno ztělesňuje po Masarykovi Beneš, jeho duševní dědic a žák, který 17 let vytvářel v duchu Masarykově tradici naší zahraniční politiky.“⁹⁸

Ten samý den byl uveřejněn i článek, podle něhož vyjádřil svou podporu E. Benešovi i zahraniční tisk. Mimo jiné se zmínil o významu osobnosti prezidenta T. G. Masaryka a o jeho přání, aby se nástupcem stal právě E. Beneš. Anglické *The Times* například psaly: „Nyní když odchází do soukromí“⁹⁹ venkovského gentlemana, bude mít alespoň uspokojení, že jeho schopný žák a spolupracovník za války i po válce dr. Beneš, bude pokračovat v díle, které Masaryk zahájil.“¹⁰⁰

České slovo dne 18. prosince věnovalo svou titulní stranu E. Benešovi a místu konání voleb hlavy státu, Vladislavskému sálu. O E. Benešovi se psalo, kolik toho pro Československo udělal, o jeho aktivitách v zahraničním odboji za první světové války a jeho zahraniční politice. Dále se tento výtisk věnoval tomu, kdo všechno z politických stran bude hlasovat pro E. Beneše, mezi nimi jmenoval i lidovce nebo celé Slovensko. Důraz se kladl především na to, aby bylo dodrženo přání T. G. Masaryka o jeho nástupci.¹⁰¹

Večerní vydání tohoto periodika upozornilo na důležitou úlohu Slováků ve volbách a na jejich podporu E. Beneše takto: „V událostech těchto dnů osvědčilo Slovensko nejvroucněji oddanost myšlenky Masarykově. Zasáhlo tím velmi hluboko do vývoje.“¹⁰²

První stránky Českého slova ze dne 19. prosince 1935 byly zcela věnovány zvolení nového prezidenta E. Beneše. Byl zde popsán průběh voleb a jejich výsledky: „Republika má prezidenta. Masarykovo přání a vůle československého lidu je splněna. Dr. Edvard Beneš je zvolen prezidentem Československé republiky.“¹⁰³ Další článek zachytil reakci zahraničního tisku na zvolení E. Beneše, převážně kladné ohlasy se ozývaly nejen z Velké Británie a Francie, ale také například z Jugoslávie. Francouzský tisk napsal: „Francie si blahopřeje jednomyslně k této volbě, která se konala za tak skvělých okolností a to tím více, že dr. Beneš je oním státníkem, jehož Masaryk označil jako své druhé »já«, státníkem který se osvědčil vždy jako nejvěrnější přítel Francie.“¹⁰⁴

⁹⁸ Klidně a jistě (Beneš, symbol jednoty a stálosti). In: ČESKÉ SLOVO², 1935, č. 292, roč. 27, 1

⁹⁹ Myšleno prezident T. G. Masaryk

¹⁰⁰ Svět doufá, že Masaryka vystřídá Beneš. In: ČESKÉ SLOVO², č. 292, 3

¹⁰¹ JÍŠA 1935—Karel JÍŠA: Proč Beneš? In: ČESKÉ SLOVO², 1935, č. 293, roč. 27, 1–2

¹⁰² K rozhodování politických stran před volbou. In: VEČERNÍ ČESKÉ SLOVO, 1935, č. 291, roč. 17, 1

¹⁰³ Národ jásá. In: ČESKÉ SLOVO², 1935, č. 294, roč. 27, 2

¹⁰⁴ Svět vítá presidenta dr. Beneše. In: ČESKÉ SLOVO², č. 294, 4

Reakce národa na kandidaturu prof. B. Němce popsal *Venkov* dne 17. prosince 1935. Byly zde vysvětleny důvody, proč republikánská strana kandidovala právě B. Němce, nadstranického uznávaného vědce, který měl podle tohoto tisku právo pokračovat v odkazu T. G. Masaryka. Důvod pro kandidaturu B. Němce proti E. Benešovi shrnul *Venkov* takto: „*Po Masarykovi a Švehlovi není politické osobnosti, která by svou autoritou, svým jménem, svým významem, svou prací a minulostí byla předurčena, aby všeckeren lid nebo alespoň značná jeho většina bez námítky jej vyhlásila za kandidáta.*“¹⁰⁵

Další strany tohoto tisku byly věnovány osobnosti profesor B. Němce, názorům politiků i samotného T. G. Masaryka na jeho osobu a v neposlední řadě také snahy sociálních demokratů přemluvit B. Němce, aby se své kandidatury vzdal. Zdůraznilo se, že ani jeden z kandidátů nebyl kandidátem levice ani pravice, ale oba byli kandidáty koaličními.¹⁰⁶

Titulní list *Venkova* dne 18. prosince ohlásil odstoupení B. Němce od kandidatury. Jako důvod odstoupení zde bylo uvedeno především to, že se jedna strana rozhodla B. Němce ve volbě nepodpořit, poté B. Němec požádal i ostatní strany, které mu vyslovovaly podporu, aby od jeho kandidatury upustily a neoslabovaly tak jednotu národní a státní. *Venkov* zdůraznil, že volba prezidenta nesměla mezi stranami překročit rámec nejnужnějšího zápasu, proto se republikánská strana snažila, aby boj nebyl veden osobně, neboť po volbách bylo potřeba znovu spolupracovat ať už zvítězil kdokoli. V tomto listě čteme: „*Ať je zvolen kdokoliv, autorita státní vyžaduje, aby všichni bezpodmínečně, kdo byli pro nebo proti, respektovali autoritu hlavy státu.*“¹⁰⁷

Dne 19. prosince *Venkov* psal o novém prezidentu E. Benešovi, že to byl člověk, který si vždy šel za svým cílem, sebevědomý, pracovitý a soustředěný, znalý zahraniční politiky i vnitropolitických vztahů. *Venkov* doufal, že E. Beneš bude vykonávat svůj úřad spravedlivě vůči všem občanům ČSR, jak si to přál T. G. Masaryk ve svém abdikčním projevu. Další řádky se věnovaly průběhu prezidentských voleb a detailně popsaly všechny ceremonie, které tuto volbu provázely.¹⁰⁸

Na následující straně najdeme také stručný popis života a díla Edvarda Beneše. Nechybí ani zmínka o demisi Hodžovy vlády, kterého nově zvolený prezident požádal, aby všichni členové kabinetu zastávaly své funkce i nadále.

První slova E. Beneše pracovníkům prezidentské kanceláře zněla asi takto: „*Pane kancléři, pánové! Na uvítanou jenom krátce. Vy mne všichni znáte. Já*

¹⁰⁵ Náš lid přijal s velkým nadšením a uspokojením zprávu o kandidatuře prof. B. Němce pro zítřejší volbu prezidenta republiky. In: VENKOV, 1935, č. 293, roč. 30, 1

¹⁰⁶ Jak se působilo na prof. dr. Němce. In: VENKOV, č. 293, 3

¹⁰⁷ Univ. prof. dr. Bohumil Němec vzdal se kandidatury na prezidenta republiky. In: VENKOV, 1935, č. 294, roč. 30, 1

¹⁰⁸ Beneš presidentem republiky. In: VENKOV, 1935, č. 295, roč. 30, 1–2

*Vás znám také. Dáme se s klidem do práce ve starém smyslu a novém tempu.*¹⁰⁹

Dne 16. prosince vyšel v *Lidových novinách* článek F. Peroutky, který zmiňoval odstoupení T. G. Masaryka, dále zde vyjádřil zásady pro volbu příštího prezidenta, mezi nimi bylo, že prezident musí být muž, který má povahu vůdce a zkušenosti. Další zásadou pro něj bylo dodržování tradice, kterou nastolil T. G. Masaryk, dále se zmínil o nutnosti jednoty politických stran, protože v tak důležité otázce jako byla volba prezidenta, musely být strany jednotné. V neposlední řadě odkázal na přání bývalého prezidenta Masaryka, aby jeho nástupcem byl zvolen právě E. Beneš. T. G. Masaryk podle F. Peroutky o svém nástupci hodně přemýšlel a nedoporučil by někoho, o kom by si myslel, že by nebyl tohoto úřadu hoden.¹¹⁰

Další strana se věnovala událostem po abdikaci T. G. Masaryka. Mimo jiné zde najdeme článek, kterým vyslovily podporu E. Benešovi i obce legionářská a sokolská či svaz učitelů. Dále zde byl uveřejněn text, kterým Paříž vzdávala úctu prezidentu T. G. Masarykovi a doufala, že jeho nástupcem se stane právě E. Beneš.¹¹¹

Dne 17. prosince byl uveřejněn článek K. Čapka, který nabádal poslance i senátory, aby si uvědomili, že nevolili jen dalšího prezidenta, ale že byli součástí historické události, neboť už nikdy se nebude opakovat odchod prezidenta Masaryka a volba jeho přímého nástupce. Nevolila se jen osoba, ale pokračovatel Masarykova odkazu. Příklad Čapkových slov:

„Nyní budete znovu rozhodovat, čím má být úřad prezidenta republiky; budete-li hlasovat pro funkci pouze formální a reprezentační, zrušíte tím mlčky kus naší státní tradice, důležitou součást naší státně politické konstrukce, jejímž spoluvůrcem byl T. G. Masaryk. Budete odklízet něco z jeho díla, jímž se zasloužil o stát.“¹¹²

Ráno dne 18. prosince vyšel v *Lidových novinách* článek, ve kterém se psalo o politických stranách, které své stanovisko vůči volbám prezidenta ještě nezveřejnily, takovými stranami byly HSLS, němečtí křesťanští sociálové a sudetoněmecká strana. Podle *Lidových novin* byl na tyto strany vyvíjen tlak od opozičních stran, které se je snažily získat pro svůj záměr, totiž nevolit E. Beneše. Podle dalších zpráv ale ve svém úsilí selhaly.¹¹³

Polední výtisk *Lidových novin* ze dne prezidentské volby shrnul na své titulní straně události dne 17. prosince, odstoupení B. Němce a už téměř jistou

¹⁰⁹ Vláda dr. Hodži potvrzena ve svém úřadu. In: VENKOV, č. 295, 2

¹¹⁰ PEROUTKA 1935—Ferdinand PEROUTKA. Po neděli. In: LIDOVÉ NOVINY, 1935, č. 628, roč. 43, 1

¹¹¹ Po abdikaci prezidenta osvoboditele. In: LIDOVÉ NOVINY, č. 628, s. 2

¹¹² ČAPEK 1935—Karel ČAPEK: Spisovatel píše poslancům. In: LIDOVÉ NOVINY, 1935, č. 630, roč. 43, 1

¹¹³ V noci před volbou prezidenta republiky. In: LIDOVÉ NOVINY, 1935, č. 632, roč. 43, 1

volbu E. Beneše. Dále je zde popsán akt volby, jako i příprava Vladislavského sálu.¹¹⁴

Článek *Věc vítězná* ze dne 19. prosince sdělil čtenářům *Lidových novin*, že prezidentské volby vyhrál ke vši spokojenosti Edvard Beneš, pokračovatel Masarykův. Vítězství E. Beneše bylo podle tohoto článku vítězstvím Masarykovým. Touto volbou se zajistilo pokračování práce, kterou tito dva přední činitelé spolu tvořili po dobu 17-ti let od vzniku státu. O tom, že E. Beneš nebyl kandidátem levice, se článek vyjadřuje takto:

*„Zvítězila opravdu republika, demokracie a slušnost, a to ne pouze zvolením dra Beneše za presidenta státu, ale také tím, že se utvořily nové podmínky naší příští vnitropolitické součinnosti, a že se našly zdroje, odkud součinnost dosavadní byla brzděna a mařena. Tyto zdroje otrav a nákaz nejsou v žádném určitém politickém směru a v žádné politické straně. Jsou ve špatných metodách a ve špatných lidech, ve zmatených myslích a v malých srdcích.“*¹¹⁵

Další klad E. Beneše, který autor článku vyzdvihl, byla jeho zahraniční politika. Zmínil se i o M. Hodžovi, který podle něj vedl úspěšně průběh Benešovy volby a zůstal nedotčen zmatkem politických stran, za což by mu měly být koaliční strany vděčné. Poděkoval zde i vůdci lidovců, J. Šrámkovi, bez něhož by nebyla volba E. Beneše téměř možná, neboť jeho lidová strana jako jediná opoziční strana od počátku voleb podporovala volbu E. Beneše jako kandidáta národního, nikoli levicového.¹¹⁶

České stranické dobové noviny tlumočily veřejnosti názory svých politických stran na kandidáty do prezidentských voleb. *Národní listy* byly velmi kritické k E. Benešovi a všem, co jeho kandidaturu podporovaly. *Venkov* dával svými články najevo podporu B. Němce. *České slovo* a *Lidové noviny* podporovaly E. Beneše svými články o jeho osobě a politickém životě. Zdůrazňovaly také, kdo E. Beneše ve volbách podporoval, a vyvracely tvrzení jiných tisků, která byla mířena proti němu.

¹¹⁴ V den prezidentské volby. Zvolení ministra zahraničí dra. Edvarda Beneše lze považovat za zajištěné. In: LIDOVÉ NOVINY, 1935, č. 633, roč. 43, 1

¹¹⁵ STRÁNSKÝ 1935—Jaroslav STRÁNSKÝ: *Věc vítězná*. In: LIDOVÉ NOVINY, 1935, č. 634, roč. 43, 1

¹¹⁶ STRÁNSKÝ 1935, 1

4. Charakteristika prezidentské volby první republiky a výsledky této volby v roce 1935

V této kapitole bych chtěla stručně popsat základní principy systému prezidentské volby za první republiky a výsledky voleb prezidenta v roce 1935 a jejich dopady na Československo.

4.1. Stručná charakteristika volby prezidenta za první republiky

Prezidenta republiky volilo podle ústavy z roku 1920 Národní shromáždění, které se skládalo ze dvou komor: poslanecké sněmovny, kterou tvořilo 300 poslanců, volených na 6 let při aktivním volebním právu od 21 a pasivním od 30 let, a senátu, tvořeného 150 senátory, volenými na 8 let při aktivním volebním právu od 26 a pasivním od 45let. Nikdo nesměl být členem obou komor zároveň. Zákony musely projít oběma komorami ve stejné podobě. Obě sněmovny zároveň zasedaly na jarním a podzimním zasedání po tom, co byly svolány prezidentem republiky. V době, kdy parlament nezasedal, vykonával jeho funkci s určitými výjimkami Stálý výbor složený z 16 poslanců a 8 senátorů. Rozhodnutí tohoto výboru zůstávala v platnosti, pokud je obě komory parlamentu schválily do dvou měsíců od chvíle, co se sešly. Prezident byl volen na 7 let, maximálně na dvě funkční období (výjimkou byl T. G. Masaryk), mohl se jím stát každý občan volitelný do poslanecké sněmovny starší 35 let.¹¹⁷

Národní shromáždění svolával předseda vlády nejpozději 14 dní před koncem prezidentova volebního období. Obě komory při této příležitosti zasedaly společně, veřejně a bez rozpravy. Aby byla volba platná, musela se k ní dostavit nadpoloviční většina celkového počtu poslanců a senátorů v den volby. V prvním, případně druhém hlasování bylo nutné získat třípětinovou většinu přítomných, pokud nebyl nikdo právoplatně zvolen, ve třetím kole byli voleni pouze dva kandidáti (ti, co získali ve druhém kole nejvíce hlasů), z nichž vyhrál ten, který získal nadpoloviční většinu přítomných hlasů.¹¹⁸

Pravomoci prezidenta můžeme shrnout takto: „*Prezident republiky svolával a rozpouštěl Národní shromáždění, jmenoval a rozpouštěl vládu a její jednotlivé členy, zastupoval stát navenek a byl vrchním velitelem branné moci. S předchozím souhlasem Národního shromáždění mohl vypovídat válku atd.*“¹¹⁹

¹¹⁷ HLEDÍKOVÁ/JANÁK/DOBEŠ 2005—Zdeňka HLEDÍKOVÁ / Jan JANÁK / Jan DOBEŠ: Dějiny správy v českých zemích. Od počátku státu po současnost. Praha 2005, 338–339

¹¹⁸ BALÍK/HLOUŠEK/HOLZER/ŠEDO 2007²—Stanislav BALÍK / Vít HLOUŠEK / Jan HOLZER / Jakub ŠEDO: Politický systém českých zemí 1848–1989. Brno 2007, 63

¹¹⁹ HLEDÍKOVÁ/JANÁK/DOBEŠ 2005, 342

Ve veřejné správě jmenoval vysokoškolské profesory, úředníky a důstojníky, či soudce, to vše ale na návrh vlády. Mimo jiné měl právo účastnit se zasedání vlády či na vyžádání obdržet písemnou zprávu o každé věci, která náležela do oboru působnosti jednotlivých členů vlády. Pomocným orgánem prezidenta republiky byla Kancelář prezidenta republiky, dělicí se na dvě oddělení: civilní a vojenské. V čele Kanceláře prezidenta republiky stojí kancléř.¹²⁰

Další pravomocí prezidenta republiky bylo jmenování úřednické vlády. Taková vláda se sestavovala, když byla narušena spolupráce koaličních stran a její pokračování se nejevilo jako pravděpodobné, či v momentech, kdy se politické strany chtěly zbavit odpovědnosti před voliči za nepopulární rozhodnutí či kroky. Existence této vlády vždy posilovala pozici prezidenta. Vláda složená z odborníků, nezatížených odpovědností ke svým stranám a vykonávající své funkce ve shodě s tzv. obecným zájmem, hrály v období první republiky velikou roli.¹²¹

Prezident měl také právo rozpouštět parlament, ne však v posledním půlroce jeho mandátu. Povinností prezidenta republiky bylo podávat zprávy poslanecké sněmovně o stavu státu. Prezident mohl být trestně stíhán pouze za velezradu, ze svého úřadu zodpovědný nebyl.¹²²

Vláda byla odpovědná poslanecké sněmovně, která jí mohla po předložení návrhu minimálně 100 poslanců, vyslovit nedůvěru nadpoloviční většinou poslanců, kteří byli přítomni. Po vyslovení nedůvěry podala vláda demisi do rukou prezidenta, který pověřil někoho z politiků, aby vedl vládní záležitosti, dokud nebude ustanovena nová vláda. Samotné jednání vlády a její rozhodování vyžadovalo vždy nadpoloviční většinu, když nepočítáme premiéra a jeho náměstka. Na vládu přecházely pravomoci prezidenta, když byl tento úřad prázdný.¹²³

4.2. Výsledky voleb a jejich dopad na Československo

Ve středu 18. prosince 1935 bylo v Praze deštivé počasí, přesto se na společnou schůzi zákonodárních sborů, svolanou k volbě prezidenta, která se konala ve Vladislavském sále, dostavilo včas 292 poslanců a 144 senátorů, 4 volitelé přišli před volebním aktem. Nejlépe výsledky voleb shrnul A. Klimek: *„Jednání zahájil krátce po půl jedenácté předseda poslanecké sněmovny Malypetr; po úvodních formalitách vděčně vzpomenu zasluh Masarykových. V 10.55 hodin byl dán pokyn k volbě. S jejími výsledky bylo předsednictvo schůze seznámeno v 11.20 hodin. Výsledek zněl: ze 440 platných hlasů stálo jméno Beneš na 340, Němec, i když odvolal kandidaturu, dostal 24*

¹²⁰ HLEDÍKOVÁ/JANÁK/DOBEŠ 2005, 342–343

¹²¹ BALÍK/HLOUŠEK/HOLZER/ŠEDO 2007², 60

¹²² BALÍK/HLOUŠEK/HOLZER/ŠEDO 2007², 62–63

¹²³ BALÍK/HLOUŠEK/HOLZER/ŠEDO 2007², 58–62

hlasů (Národního sjednocení), 76 listků (hlavně henleinovců) zůstalo prázdných. Beneš, na jehož vítězství by si ještě před týdnem mnozí nevsadili, byl zvolen hned v prvním kole a takovým hlasů, jaký Masaryk nikdy neobdržel.¹²⁴

O výsledcích voleb můžeme také číst v dopise M. Paulové ze dne 18. prosince kancléři P. Šámalovi, ve kterém psala, že slyšela pět minut před půl dvanáctou rány z děl, které oznamovaly zvolení Edvarda Beneše prezidentem.¹²⁵

Výsledky prezidentských voleb měly samozřejmě vliv na celé Československo. E. Beneš se stal prezidentem v nelehké době, o tom se zmiňuje i J. Kovtun:

„O Evropě, do které vstoupil jako prezident, mohl mít Beneš sotva iluze, ale asi nepočítal s tak rychlým ústupem před náporom německého diktátora. Sedmadvacátého února 1936 odhlasovala pařížská sněmovna francouzsko-sovětskou smlouvu. Sedmého března Hitler prohlásil v říšském sněmu, že locarnské dohody přestaly existovat, protože Francie a Sovětský svaz uzavřely »vojenský pakt«. Tentýž den vpochovalo 30 000 německých vojáků do demilitarizovaného Porýní.“¹²⁶

Na tuto citaci lze navázat ještě slovy E. Taberyho: *„Německo po úspěchu v Porýní dává stále hlasitěji najevo, že nyní je hlavním cílem jeho zájmu Československo, respektive tamní třímilionová německá menšina. Hitlerova propaganda vysílá do světa zprávy o tom, že Němci žijí v Benešově zemi pod nesnesitelným útlakem, což je dost přehnané tvrzení.“¹²⁷*

Kromě nesnadných situací, které plynuly ze zahraniční politiky, se dotkla prezidentská volba i vnitropolitických událostí. Většina slibů, které E. Beneš dal před svou volbou, nebyla splněna ani z poloviny. Politické strany jako i jednotliví politici začali cítit zklamání a lítost nad tím, že mu důvěřovali a podporovali ho. Mezi takovéto politiky patří například J. Tiso či Benešův pomocník J. J. Růckl.¹²⁸ Za další smutnou událost můžeme považovat to, že všechny strany, které byly původně proti E. Benešovi v prezidentských volbách v roce 1935, byly po druhé světové válce v Československu úplně zakázány i přesto, že nakonec hlasovaly v Benešův prospěch.¹²⁹

¹²⁴ KLIMEK 2002, 384

¹²⁵ PAULOVÁ/ŠÁMAL 2011, 583

¹²⁶ KOVTUN 2005, 788

¹²⁷ TABERY 2008, 30

¹²⁸ KLIMEK 2002, 383–384

¹²⁹ KLIMEK 1998, 476

Závěr

V této bakalářské práci jsem popsala politické strany první republiky, jako i některé jejich představitele. Zmínila jsem se o složité politické situaci před rokem 1935, jež byla provázena vleklou hospodářskou krizí, která se dotkla nejen československé, ale i světové ekonomie. V důsledcích této krize vznikaly politické rozvraty a konflikty, ve kterých si každá strana hájila své stanovisko a snažila se dodržovat svůj program. S touto problematikou souvisí i národnostní otázky v Českých zemích a na Slovensku, o kterých jsem se zmínila jen krátce. Zmínila jsem i spor Karla Kramáře s Edvardem Benešem, který měl dlouhé trvání a určitě měl vliv na prezidentské volby roku 1935, kdy Karel Kramář a jeho Národní sjednocení dělali vše proto, aby se našel jiný pro ně vhodnější kandidát. Toto stanovisko můžeme číst i v jejich periodiku, *Národních listech*. V další části jsem se věnovala Milanu Hodžovi, kterého jsem popsala jako politika i osobnost pro československý stát i veřejnost. Zjistila jsem, že M. Hodža patřil mezi přední politiky Československé republiky a jeho osobnost zasluhuje více pozornosti dnešních historiků.

Druhá kapitola nám nabídla poznání životů tří velkých mužů Československé republiky, Karla Kramáře, Bohumila Němce a Edvarda Beneše. Jejich životopisy jsou více než zajímavé. Bohumil Němec byl vědec a botanik, který na mne zapůsobil svými velkými vědeckými úspěchy ceněnými doma i v zahraničí. Nejblíže jsem se pokusila přiblížit osobnost Edvarda Beneše, který byl bezesporu pilný, sebevědomý, inteligentní a cílevědomý muž. Bohužel můžeme také konstatovat, že i někdy příliš důvěřivý, což se prokázalo při Mnichovské dohodě ze strany Francie a Velké Británie či v roce 1948 ze strany Klementa Gottwalda.

Ve třetí kapitole jsme mohli zjistit, který kandidát měl podporu jaké strany a co vše byl ochoten E. Beneš udělat proto, aby získal podporu většiny stran. Podmínky pro získání hlasů stran nebyly vždy jednoduché a některé sliby, které E. Beneš dal, prostě nemohly být splněny. Dále jsem poukázala na názor prezidenta Masaryka na volby jeho nástupce. Není překvapením, že se T. G. Masaryk vyslovil pro E. Beneše i ve svém abdikčním projevu. Některá periodika a vládní strany poukazovaly na fakt, že je to soukromý názor bývalého prezidenta a že ten připouští možnost i jiných kandidátů. S tímto tvrzením nemohu souhlasit. Existují důkazy, že T. G. Masaryk přemýšlel o svém nástupci už od té doby, co nastoupil na prezidentský úřad, podle zjištěných informací i tehdy přemýšlel, že by jeho nástupcem byl E. Beneš. Je tedy možné se domnívat, že po smrti A. Švehly nebylo pro T. G. Masaryka jiné řešení prezidentské otázky než jeho dlouholetý spolupracovník E. Beneš.

Na výsledcích voleb nás mohlo poněkud zarazit, jaká drtivá většina hlasů se vyslovila pro Edvarda Beneše. Nebyl jednoznačným, ale jediným kandidátem

do prezidentských voleb. Může se zdát, že šlo o volbu složitou, mnoho politiků volilo někoho, o kom nebyli přesvědčeni, že ho za prezidenta chtějí a tak volili, koho museli, nebo pro ně možná i nejmenší zlo.

Tím bych se ráda dostala ke srovnání prezidentských voleb v roce 1935 a v roce 2013. Pravidla voleb jsou zcela odlišná, zatímco v roce 1935 volilo prezidenta Národní shromáždění v rámci politických stran, v roce 2013 volili poprvé prezidenta republiky občané v přímé volbě. A v čem mi přijde tato volba tak podobná té v roce 1935? Období před volbami je vždy plné slibů a přísah, které se většinou nesplní a je jedno, jestli je rok 1935 nebo 2013. Stejně tak politické boje jsou si v těchto dvou prezidentských volbách velmi podobné. Ale hlavním důvodem, proč mě toto srovnání napadlo, jsou kandidáti do voleb. Zatímco za první republiky byl Edvard Beneš díky podpoře slovenských Ľudáků jediným kandidátem, který ale poté byl volen, zejména republikány a živnostníky proti jejich přesvědčení, tedy jako menší zlo, ale byl zvolen na první pokus drtivou většinou, v roce 2013 můžeme hovořit o devíti kandidátech, ze kterých žádný nedosahuje takových politických kvalit, jako E. Beneš. Dnešní prezident byl na druhý pokus zvolen, troufám si tvrdit také jako menší zlo. Bohužel se na naší politické scéně nenachází osobnost tak významná, jako byl bez sporu Edvard Beneš za první republiky. Pro mě byl Edvard Beneš zaslouženým prezidentem, který si svůj post vysloužil dlouhodobou snahou a dobře odvedenou prací, která je dnes bohužel zapomínána ve stínu roku 1938.

Kdybychom chtěli porovnat dobová periodika první republiky s dnešním tiskem, můžeme říct, že periodika z roku 1935 jsou mnohem více orientovaná na politiku a mnohem více se jí také zabývají než periodika dnešní, která se věnují spíše bulvárním zprávám, a seriózního tisku ubývá. Z těch, které jsme mohli poznat v této práci, vycházejí dnes už jen *Lidové noviny*.

Byla bych ráda, kdyby tento text poskytl alespoň základní informace, které se týkají prezidentských voleb v roce 1935 a možná přimějí i její případné čtenáře se nad touto problematikou a dobou zamyslet či více poznat osobnosti první republiky tak, jak jsem je mohla poznat a stejně tak rozšířit zájem o toto období.

Domnívám se, že se mi podařilo splnit cíle, které jsem si dala v úvodu této práce a poskytnout výklad prezidentských voleb v roce 1935 z jiného úhlu pohledu.

Seznam použitých zkratk

SdP - Sudetendeutsche Partei

KPR – Kancelář prezidenta republiky

KSČ – Komunistická strana Československa

ČSR – Československá republika

HSLŠ – Hlinkova Slovenská ľudová strana

Kčs – Koruna československá

Seznam použité literatury a pramenů:

Monografie:

- BALÍK/HLOUŠEK/HOLZER/ŠEDO 2007²—Stanislav BALÍK / Vít HLOUŠEK / Jan HOLZER / Jakub ŠEDO: Politický systém českých zemí 1848–1989. Brno 2007
- ČAPEK 1990—Karel ČAPEK: Spisy XX. Hovory s T. G. Masarykem. Praha 1990
- HLEDÍKOVÁ/JANÁK/DOBEŠ 2005—Zdeňka HLEDÍKOVÁ / Jan JANÁK / Jan DOBEŠ: Dějiny správy v českých zemích. Od počátku státu po současnost. Praha 2005
- CHURAŇ 1998—Milan CHURAŇ (ed.): Kdo byl kdo. V našich dějinách ve 20. století díl II. N-Ž. Praha 1998
- KÁRNÍK 2002—Zdeněk KÁRNÍK: České země v éře první republiky II. Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930-1935). Praha 2002
- KLIMEK 1998—Antonín KLIMEK: Boj o Hrad II. Kdo po Masarykovi? (1926-1935), Praha 1998
- KLIMEK 2002—Antonín KLIMEK: Velké dějiny zemí Koruny české XIV. 1929-1938. Praha 2002
- KOUTECKÝ 2004—Josef KOUTECKÝ: Přírodovědec Bohumil Němec. In: ŠMAHEL 2004
- KOVTUN 2005—Jiří KOVTUN: Republika v nebezpečném světě. Éra prezidenta Masaryka 1918-1935. Praha 2005
- LUSTIGOVÁ 2007—Martina LUSTIGOVÁ: Velké postavy českých dějin. Karel Kramář. První československý premiér. Praha 2007
- NOVOTNÝ/KUFNEROVÁ 2006—Karel NOVOTNÝ / Zlata KUFNEROVÁ: Člověk Edvard Beneš. Čtení o druhém prezidentovi. Praha 2006

- PAULOVÁ/ŠÁMAL 2011—Milada PAULOVÁ / Přemysl ŠÁMAL: Drahý pane kancléři I. Výběr z korespondence z let 1921-1935 mezi historičkou Miladou Paulovou a kancléřem prezidentů Masaryka a Beneše Přemyslem Šámalem (1921-1935). Praha 2011
- PECHÁČEK 1996²—Jaroslav PECHÁČEK: Masaryk – Beneš – Hrad. Praha 1996
- ŠMAHEL 2004—František ŠMAHEL (ed.): Učenci očima kolegů a žáků. Praha 2004
- TABERY 2008—Erik TABERY: Hledá se prezident. Zákulisí voleb hlavy státu. Praha 2008
- WINKLEROVÁ 2011²—Martina WINKLEROVÁ: Karel Kramář (1860-1937). Představa o sobě samých, vnímání druhých a modernizace v pojetí českého národa. Praha 2011
- ZEMAN 2009²—Zbyněk ZEMAN: Edvard Beneš. Politický životopis. Praha 2009

Časopisy a sborníky:

- BARTLOVÁ 2006—Alena BARTLOVÁ: Politická udalost' roka. Volby prezidenta Československej republiky v roku 1935. In: *História* 6, č. 4, Banská Bystrica 2006, 14-16
- BLÍŽKOVSKÝ/KUČEROVÁ/HROCH/ČAPKA/RYBÁŘ 2009—Bohumír BLÍŽKOVSKÝ / Stanislava KUČEROVÁ / Jaroslav HROCH / František ČAPKA / Radovan RYBÁŘ (red.): Živé hodnoty Masarykova Československa. Směrodatné hodnoty pro 21. století. Sborník z konferencí k 90. výročí ČSR. Brno 2009
- DYK 1996—Viktor DYK: Ad usum pana presidenta republiky. In: PECHÁČEK 1996, 140-164

- HARNA 1999—Josef HARNA (ed.): Moderní dějiny 7. Sborník k dějinám 19. a 20. století. Praha 1999
- HARNA 1999—Josef HARNA: Reakce české a slovenské veřejnosti na nástup Milana Hodži do čela československé vlády. In: HARNA 1999, 53-63
- HARNA 2008—Josef HARNA: Vládní prohlášení Milana Hodži z prosince 1935. In: PEKNÍK 2008
- HOF 2007—Tomáš HOF: Volby v roce 1935 jako ukazatel národnostního soužití. In: ŠTĚPÁN 2007, 13-28
- HOLÁK 2006—Martin HOLÁK: Hlinkova slovenská ľudová strana počas parlamentných a prezidentských volieb roku 1935 In: LETZ/MULÍK/BARTLOVÁ 2006, 196-217
- KLIMEK 1997—Antonín KLIMEK: Prosinec 1935 - střídání na Hradě. In: Střední Evropa 13, č. 71, Praha 1997, 9-22
- KVAČEK 2009—Robert KVAČEK: Masarykova volba E. Beneše. In: BLÍŽKOVSKÝ/KUČEROVÁ/HROCH/ČAPKA/RYPÁŘ 2009, 94-96
- LETZ/MULÍK/BARTLOVÁ 2006—Róbert LETZ / Peter MULÍK / Alena BARTLOVÁ (ed.): Slovenská ľudová strana v dejinách 1905-1945. Martin 2006
- MAREK 2004—Pavel MAREK (ed.): Jan Šrámek. Kněz. Státník. Politik. Olomouc 2004
- PEKNÍK 2008—Miroslav PEKNÍK (ed.): Milan Hodža a agrárne hnutie. Bratislava 2008
- ŠTĚPÁN 2007 — Jiří ŠTĚPÁN (ed.): Sborník studentských prací z historie. Ústí nad Orlicí 2007
- VEČEŘA 2004—Pavel VEČEŘA: Reflexe politiky Jana Šrámka na stránkách vybraných českých deníků ve dnech prezidentské volby v roce 1935, 175-186

Dobová periodika

- ČESKÉ SLOVO², 1935
- LIDOVÉ NOVINY, 1935
- NÁROD, 1935
- NÁRODNÍ LISTY: VEČERNÍK, 1935
- NÁRODNÍ LISTY³, 1935
- VEČERNÍ ČESKÉ SLOVO, 1935
- VENKOV, 1935

Přílohy

1. Karel Kramář v zahradě své pražské vily, 1925

2. Bohumil Němec

3. Manželé Benešovi ve vile v Sezimově Ústí roku 1933